

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

**SPECIFIČNOST PEDAGOGICKÉHO PROCESU VE VÝUCE
NA ZUŠ (SE ZAMĚŘENÍM NA UČITELE ZPĚVU)**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eliška Storzerová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Sovová, Ph.D.

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 15. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce Mgr. Pavle Sovové Ph.D. za odborné vedení, pomoc, cenné rady a čas, který mi věnovala při zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem účastníkům výzkumu za ochotu a vstřícnost při pořizování rozhovorů. Poděkování patří též mé rodině a blízkým přátelům za pomoc a podporu během studia.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD	4
1 TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1 VÝZNAM UMĚLECKÉ (HUDEBNÍ) VÝCHOVY	6
1.1.1 Výchova uměním	6
1.1.2 Výchova prostřednictvím hudby	7
1.2 HISTORIE ZÁKLADNÍHO UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ U NÁS	9
1.2.1 Počátky hudební výchovy	9
1.2.2 Doba pobělohorská	9
1.2.3 Doba osvícenská	10
1.2.4 Národní obrození	10
1.2.5 Počátek 20. století	11
1.2.6 První světová válka	11
1.2.7 Druhá světová válka	12
1.2.8 Poválečné období	13
1.2.9 Roky 1953-1976	13
1.2.10 Roky 1977-1984	13
1.2.11 Od roku 1984 až po současnost	13
1.3 STRUKTURA VZDĚLÁVÁNÍ NA ZUŠ	14
1.4 SPECIFIKA PĚVECKÉ VÝUKY	16
1.5 KVALIFIKACE A PŘÍPRAVA UČITELŮ ZPĚVU NA ZUŠ	16
1.6 PODPŮRNÉ MATERIÁLY PRO UČITELE ZPĚVU NA ZUŠ	21
1.6.1 Časopisy	22
1.6.2 Internetové stránky	23
1.6.3 Projekt Podpora uměleckého vzdělávání v ČR	24
2 PRAKTICKÁ ČÁST	25
2.1 SEBEREFLEXE	25
2.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉ ČINNOSTI	26
2.2.1 Cíl výzkumu	26
2.2.2 Metody zkoumání	26
2.2.3 Výzkumné otázky	27
2.2.4 Výběr účastníků	27
2.2.5 Průběh výzkumu	28
2.3 VÝSLEDKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	29
2.3.1 Zaměstnání učitele zpěvu na ZUŠ	30
2.3.2 Individuální výuka	31
2.3.3 Administrativa	32
2.3.4 Rozdělení dětí	32
2.3.5 Vzájemná "rivalita" mezi učiteli ZUŠ	33
2.3.6 Zpěv	33
2.3.7 Ostatní kategorie	34
2.4 VÝSLEDKY PILOTNÍHO DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	36
2.5 ZÁVĚRY Z VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	41
ZÁVĚR	44
RESUMÉ	45

SEZNAM LITERATURY.....	46
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	49
PŘÍLOHY.....	I

SEZNAM ZKRATEK

AMU	Akademie múzických umění
EU	Evropská unie
HV	Hudební výchova
LŠU	Lidová škola umění
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
VŠ	Vysoká škola
ZŠ	Základní škola
ZUŠ	Základní umělecká škola
ZUV	Základní umělecké vzdělávání

ÚVOD

Téma diplomové práce jsem si vybrala zejména proto, že jsem se v prostředí základních uměleckých škol (dále jen ZUŠ) pohybovala jako žákyně, studentka a zvažovala jsem také své budoucí povolání uskutečňovat na ZUŠ. Vyhovovala mi individuální výuka a moc mě to bavilo. Celkově mě zaujal a hodně mi vyhovoval systém výuky. Už od dětství se věnuji zpěvu jak sborovému, tak později hlavně sólovému. Se sólovým zpěvem jsem začala na ZUŠ a dále jsem pokračovala na konzervatoři. Za tu dobu jsem měla možnost poznat mnoho učitelů zpěvu ať už na ZUŠ, konzervatoři nebo v divadle. Jako zúčastněný pozorovatel jsem měla možnost vidět mnoho situací, které musí učitelé řešit, ať už šlo o nepříjemnosti spojené s administrativou nebo radosti spojené s umístěním na soutěžích. Velmi zajímavé bylo také zjištění o konkurenci a vztazích mezi učiteli na ZUŠ. Zajímalo mě, co vše musím absolvovat, abych se stala učitelkou zpěvu na ZUŠ. Hlavní bylo studium na konzervatoři. Pokud šlo o to, kde získat informace o tom, jak učit, konzervatoř v tomhle moc nepomůže. Tam jde spíš o vaši osobu, o to, jak zpíváte vy. Zkušenosti jak učit člověk získává až praxí. Dále jsem se zajímala o literaturu o tom, jak učit zpěv. Bohužel této literatury jsem vypátrala málo. Učitelé zpěvu čerpají hlavně ze zkušeností, jak byli učeni oni sami svými učiteli a dále jednorázovými kurzy nebo na konferencích.

Myslím, že je důležité reflektovat současný stav a podobu vyučovacího procesu na ZUŠ. Podle mého názoru je toho mnoho, co by se dalo změnit k lepšímu, ale také mnoho toho, co by mělo zůstat stejné, protože je to funkční. V pedagogické literatuře můžeme najít mnoho knih o didaktice a metodice různých předmětů ve škole, ale i mimo školu. Dostupných materiálů k tomu, jak vyučovat zpěv na ZUŠ není mnoho, dalo by se říct, že dokonce nedostatečně. Mnoho lidí nemá vůbec představu o tom, co znamená a obnáší učit na ZUŠ.

Cílem mé diplomové práce je reflektovat současný stav vyučování zpěvu na ZUŠ. Zaměřím se hlavně na specifičnost vyučovacího procesu. Zvolila jsem si kvalitativní výzkum. Hlavní metodou je rozhovor. Otázky jsem zaměřila nejen na strukturu vyučování, ale také na některé problémové otázky jako např.: Co si myslíte o úrovni ZUŠ? Jak velká rivalita panuje mezi učiteli na ZUŠ? Dá se uživit tímto zaměstnáním? Jsou soutěže mezi ZUŠ

objektivní? Používáte nějakou didaktickou literaturu, popřípadě jakou? A v neposlední řadě je pro oblast výuky zpěvu velmi specifická otázka fyzického kontaktu.

V teoretické části jsem se zabývala nejprve historií základního uměleckého vzdělávání. Do této historie jsem zařadila i úplné počátky hudební výchovy nebo pěveckého vzdělávání vůbec. Dále jsem považovala za důležité představit i současný systém a strukturu základního uměleckého školství. Už výše jsem zmínila svůj názor na vzdělávání budoucích učitelů na základních uměleckých školách, hlavně s ohledem na praxi. A v neposlední řadě jsem se zaměřila na podpůrné materiály pro učitele.

V praktické části se zabývám vlastním výzkumem, k němuž jsem přistupovala převážně kvalitativně. Hlavní metodou, kterou jsem zvolila, byl rozhovor. Postupně jsem navštívila několik základních uměleckých škol v Plzni a jejím blízkém okolí a udělala několik rozhovorů s učiteli a učitelkami zpěvu. Rozhovory byly základem pro kvalitativní analýzu. Dále jsem použila metodu dotazníku ke kvantitativnímu zkoumání. Výsledkem je pilotní ověření tohoto dotazníku.

Měla jsem možnost po tři měsíce jednou týdně vyučovat celý den zpěv děti různého věku, a tak si vše zažít na vlastní kůži. Po těchto zkušenostech jsem si potvrdila, že jde o velmi náročné povolání. Tento výzkum mi mnohé o tomto povolání osvětlil a pomohl mi hlouběji porozumět otázkám, které mě napadaly.

1 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části se snažím nastínit základní umělecké vzdělávání z různých směrů. Nejprve se zaměřuji na historii, výchovu uměním, pak na strukturu vzdělávání na ZUŠ, specifika pěvecké výuky a nakonec na otázky vzdělávání budoucích učitelů a na dostupnou literaturu.

1.1 VÝZNAM UMĚLECKÉ (HUDEBNÍ) VÝCHOVY

1.1.1 VÝCHOVA UMĚNÍM

Pojem *umění* lze chápat jako určitou schopnost, obratnost, zručnost. Tento význam je například ve vyjádření, že „pěvec svým uměním oslnil posluchače.“ Obdobně lze ocenit výtvarníka, herce, ale i třeba řemeslníka, který svou práci opravdu dokonale umí. V této rovině tedy máme na mysli dovednosti, které jsou na vysoké úrovni a které neovládá každý. Samozřejmě je vhodné brát v potaz určité předpoklady jako je talent nebo nadání. Krásně to vyjadřuje Karel Teige: „*Umění je pro každého, ale ne každý je pro umění.*“¹

Uměním ale nazýváme také oblast lidské tvorby. V tomto smyslu mluvíme o umění dramatickém, filmovém, tanečním, výtvarném, hudebním aj. (Havránek a kol., 1989).

Podle Ottova slovníku (2002) je umění „*úmyslné tvoření nebo konání, jehož výsledek nad jiné výtvořiny a výkony vyniká jistou hodnotou již při pouhém nazírání a vnímání, tj. hodnotou estetickou*“.

Umění je od nepaměti součástí lidské kultury. Stalo se i součástí vzdělávání – ne náhodou byla jedna z fakult prvních evropských univerzit nazývána artistická a vyučovalo se zde sedmero svobodných umění. Teprve po absolvování této fakulty pokračovali studující na právnické, lékařské nebo teologické fakultě.

Účelem umělecké výchovy není jen umělecká tvorba podle nějakých pravidel. Ve výchově uměním jsou zastoupeny všechny poznávací psychické procesy: čítí a vnímání, fantazie a představy, myšlení a řeč. Umělecká výchova zahrnuje tři činnosti, které vyžadují samostatný přístup: sdělovat své myšlenky, city a emoce druhým lidem, pozorování

¹ Wikicitáty: Umění. In: *Cs.wikiquote.org* [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://cs.wikiquote.org/wiki/Um%C4%9Bn%C3%AD>

a estetické vnímání. Jiné předměty nejsou schopny dát dítěti vědomí a poznání všeobecných zákonů, návyků a chování v souladu s výchovou. (Read 1967)

Existují i školy, kde je na hudbu (i jiné umění) kladen velký důraz. Například se jedná o školy realizující principy waldorfské pedagogiky, kde připravují člověka na život nejen znalostně, ale také rozvojem tvůrčích schopností a sociálních dovedností. Vedle vědomostních předmětů se zde žáci nemálo věnují jazykům, uměleckým předmětům, ručním pracím a základům řemesel.

Zajímavou inspiraci najdeme v textu slovenského Státního vzdělávacího plánu pro 2. stupeň základních škol. Pro 8. a 9. Ročník je zde koncipován předmět *Výchova uměním*, který má navazovat na hudební a výtvarnou výchovu v nižších ročnících.

Hlavním cílem předmětu je optimálně utvářet osobnost žáků, jejich emocionalitu a intelekt. A vést je k tomu, aby díky tvořivým činnostem a komunikaci s uměním dokázaly nacházet svůj autentický způsob života.

Jako předpokládané přínosy předmětu jsou uvedeny například:

- *vyváženě rozvíjet intuitivní, citovou i racionální stránku osobnosti žáků;*
- *zdokonalovat gramotnost (dovednosti, vědomosti a postoje) získanou v rámci výtvarné a hudební výchovy v předcházejících ročnících;*
- *rozvíjet tvořivost žáků;*
- *rozumět současným tendencím umění a poznat vlastní kulturní tradici;*
- *vytvářet možnost projektů, propojujících výtvarné a hudební umění se slovesným uměním, divadlem, filmem, pohybovou výchovou;*²

1.1.2 VÝCHOVA PROSTŘEDNICTVÍM HUDBY

Výše uvedenou ukázkou lze chápat jako jeden z dokladů, jak je vzdělávací oblast *Umění a kultura* nezastupitelná. Významné a zajímavé jsou všechny umělecké obory, hudba ale patří k těm s nejdelší historií. Hudební výchova má nezastupitelnou roli proto, jak

² Štátny vzdelávací program. *Výchova umenim*. Bratislava, 2009. [Online]. Dostupné z: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-2-stupen-zakladnych-skol-ISCED-2/Umenie-a-kultura.alej> [cit. 11.4.2015]

všestranně osobnost člověka rozvíjí a to již už od nejmladšího věku. Podle Fukače, Tesaře a Vereše (2000) jsou funkce a cíle hudební výchovy připravit člověka na osvojování hudby a připravit jedince na roli, kterou by měl hrát v hudebním životě.

V českém rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání³ je jako úkol hudební výchovy uvedeno, že „vede žáka prostřednictvím *vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností* k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace. V etapě základního vzdělávání se tyto hudební činnosti stávají v rovině produkce, recepce a reflexe *obsahovými doménami* hudební výchovy. Hudební činnosti jako činnosti vzájemně se propojující, ovlivňující a doplňující rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, ...“ Jedná se o činnosti vokální, instrumentální, hudebně-pohybové a poslechové.

Současný závazný kurikulární dokument tedy obsahuje vymezení základního hudebního vzdělání. Samozřejmě, ideální by bylo, kdyby se s dětmi zpívalo již v rodině, nebo by byly k hudbě alespoň vedeny, i pokud není rodina muzikální. Nejde jen o to, aby rodiče dětem zpívali, ale aby jim hudbu zprostředkovali jakýmkoli způsobem (rádio, televize, sbor, zpěv). Děti zpívají v mateřské škole a pak, jak je výše uvedeno, i na základní škole. Zejména na 1. stupni ZŠ by ale hudba mohla být součástí téměř každého předmětu. Děti by si mohly zpívat třeba při hodinách pracovní výchovy, nebo by mohly zpívat písně v jiných předmětech, kdy text písně odpovídá probírané látce. Může sloužit i jako mnemotechnická pomůcka.

Co se týče středních škol, zde je hudební výchova volitelná nebo nepovinná.⁴

Přestože patří hudební výchova do obsahu základního vzdělání, je v naší republice jedinečný systém škol, který podporuje hlubší uměleckou, tedy i hudební, výchovu. Jedná se o Základní umělecké školy. V další kapitole se zaměřím na historii základního uměleckého vzdělávání u nás.

³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2013. [Online]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> [cit. 11.4.2015]

⁴ Povinně mají hudební výchovu studenti středních škol pedagogických.

1.2 HISTORIE ZÁKLADNÍHO UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ U NÁS

Historie základního uměleckého vzdělávání v úzkém slova smyslu se datuje od roku 1990, kdy oficiálně vznikly ZUŠ. Mohli bychom tohle téma pojmut už od doby vzniku lidových škol umění. Pojala jsem ho však v širším slova smyslu, kdy jsem se zabývala hlavně počátky vyučování zpěvu a hudební výchovy vůbec. Tohle téma je velmi široké, proto jsem zmínila pouze významné historické mezníky, které se týkají tohoto tématu. Zdroj, který jsem pro tuto kapitolu použila, byl převážně jeden, protože mi tato publikace poskytla všechny potřebné informace v ucelené podobě. Čerpala jsem z publikace od autorů Gregor a Sedlický z roku 1990.

1.2.1 POČÁTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY

Než vznikly základní umělecké školy, předcházela tomu dlouhá historie, která se soustřeďuje především na hudební výchovu.

První podoba hudební výchovy vznikla v důsledku potřeby liturgických zpěvů. První školou, kde se vyučovalo liturgickému zpěvu, byla škola v Budči u Slaného. Středisky vyučování zpěvu byly hlavně kláštery. Na začátku 15. století, byla díky husitům povýšena jednohlasá píseň na mocnou zbraň. U husitů byli ve zpěvu vzdělávání jak chlapci, tak dívky. K rozvoji hudby přispěla také jednota bratrská. Již od roku 1501 vydávali písňové kancionály (Jan Blahoslav – Šamotulský kancionál). První základní českou teoretickou knihu o hudbě vydal Jan Blahoslav v Olomouci roku 1558 s názvem Musica aneb Knížka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající. V době humanismu v 16. století probíhalo vyučování zpěvu na partikulárních školách. Hudba (zpěv) patřila mezi hlavní předměty a vyučovalo se jí denně. Důležitou osobností ve vývoji hudby byl Jan Ámos Komenský. Kladl velký důraz na zpěv a múzickou výchovu vůbec. Zařazuje zpěv do všech kategorií svého školského systému, ale doporučuje zpívání nejen ve škole, ale i mimo ni.

1.2.2 DOBA POBĚLOHORSKÁ

Zásluhu na rozvoji zpěvu a hudby měl v době pobělohorské učitel (kantor) venkovských městeček a vesnic. Učil ve škole denně, zpíval s dětmi i mimo hodiny zpěvu, musel ovládat hru na mnoho nástrojů a sám komponoval. Kantor se hudbu učil v klášterních školách, od starších kolegů nebo otců. V jezuitských, piaristických nebo jiných řádových kolejích

a v klášterních školách na tom byla hudba lépe. Z absolventů těchto škol se stávali výše zmínění venkovští kantoři. V 17. a 18. století se hudebními školami stávaly kostelní a klášterní fundace. Byly to koleje pro chudé děti, které vykazovali určitý hudební talent.

1.2.3 DOBA OSVÍCENSKÁ

V době osvícenské měla na hudební výchovu vliv reforma Marie Terezie. Kantor se pomalu dostával z poddanského svazku na vrchnosti. Místo učitele už nemohl získat jen díky hudebnímu talentu, ale musel být i patřičně kvalifikován. Hudební výchova už nebyla na všech školách povinná. Výraznou osobností v této době byl Jakub Jan Ryba. Věděl, co potřebuje česká mládež z oboru hudby a zpěvu. Usiloval o počestění hudební teorie a písně. Zejména se snažil počestit hudební terminologii. Vytvořil hudební slovník, který ve výsledku sloužil hlavně jako inspirace pro jeho následovníky, protože nové české termíny se nikdy nevžily. V roce 1811 byla založena pražská konzervatoř, kde pěvecká třída vznikla až v roce 1815. V této době vznikaly i jiné školy na našem území, např.: v Nových Dvorech u Kutné Hory, v Sadské u Poděbrad, v Jezeří, v Kuníně u Nového Jičína nebo v Českém Krumlově.

1.2.4 NÁRODNÍ OBROZENÍ

V době národního obrození se do pohybu dostávalo hnutí vlasteneckých učitelů. Jedním z nich byl i metodik Jan Nepomuk Filčík. Snažil se zlepšit postavení učitele, prosazoval český jazyk a zbrojil proti kulturní zaostalosti kantora. Napsal první českou metodiku zpěvu *Navedení ke zpěvu*. Významnou postavou v této době byl dr. Karel Amerling. Navrhoval zavedení zpěvu do všech tříd, a to i na gymnáziu.

27. 6. 1850 bylo vydáno nařízení zemského úřadu, díky němuž mohli soukromí učitelé hudby zřizovat a vést vlastní hudební školy. V roce 1869 byl vydán Nový říšský školní zákon. Byla stanovena povinná osmiletá školní docházka pro chlapce i dívky a zpěv byl povinně zařazen do všech typů nových škol i na učitelské ústavy. Zasluhou zpěváckých spolků byly zakládány první veřejné české hudební školy. Statistiky z roku 1861 uvádějí, že v Čechách a na Moravě bylo 40 hudebních ústavů. Postupem času bylo vlasteneckou povinností posílat české děti do českých hudebních škol. Nesmíme se zapomenout zmínit také o Leoši Janáčkovy, který se postavil do čela budovatelského úsilí v oblasti hudební výchovy na Moravě. Zabýval se teorií vyučování zpěvu jak na učitelských ústavech, tak na

obecných školách nebo gymnáziích. Mezi první české hudební pedagogy poloviny 19. století, promýšlejícími metodické postupy ve zpěvu, patřil Josef Leopold Zvonař. Jeho *Návod ke zpěvu ohledem na národní školy* je metodikou elementárního zpěvu. Jsou v něm metodické pokyny pro zpěv jako řádný vyučovací předmět. Posledních 10 let 19. století bylo charakterizováno velkým zájmem české školy o uplatnění lidové písně ve školní výchově. To mělo za následek obrat v obsahové náplni hudební výchovy na školách. Lidová píseň se velmi rychle prosazovala do zpěvníků na úkor písní kostelních a moralistních.

1.2.5 POČÁTEK 20. STOLETÍ

Počátkem 20. století se začala všeobecná hudební pedagogika zvědečťovat a také specializovat. Hudební vědec, estetik a folklorista Otakar Hostinský zastával názor, že se ve zpěvu mají žáci připravovat k vnímání hudebních děl, měl by se jim dostat návod k pochopení prováděných skladeb. Dále napsal: „*Umělecké výchově svědčí zejména ty hry, při nichž dítě samo nejvíce tvoří a pozoruje*“. Jeho názory u nás nezůstaly bez odezvy. Prof. dr. Čáda začal provádět první výzkumy dětské hudebnosti a vývoje dětských hudebních schopností. Vznikalo zde Hnutí za uměleckou výchovu, které prosazovalo, že zpěv není jediný hudebně výchovný prostředek a cíl ve škole. Výsledkem těchto umělecko-výchovných snah bylo zavedení stručného hudebně kulturního výkladu do hodin zpěvu (poučení o lidové a umělé písni, hudební formy, čeští a světoví skladatelé a hudební umělci). Stále se volalo po reformě hudebního vzdělávání. Ani osnovy z 10. 2. 1915, v nichž se reforma hudební výchovy odrazila jen částečně (zvítězil v nich požadavek soustavné hudební výchovy zpěvem), se nevíly. Naproti tomu se velmi slibně rozrostl počet hudebních škol na českém venkově. Tento rozkvět bohužel zastavila první světová válka.

1.2.6 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

V červenci roku 1920 se uskutečnil 1. sjezd českého a slovenského učitelstva. Výstupem tohoto sjezdu bylo memorandum Umělecké besedy v Praze o 15 bodech. Jsou v něm některé body platné dodnes. Body obsahovaly požadavky např.: aby hudební výchovu učil učitel s kvalifikací, na nižším stupni škol měly být 3 půlhodiny zpěvu týdně, pro střední školy se žádaly 2 povinné vyučovací hodiny, mluvílo se o pedagogických akademiích

s náležitou praktickou i teoretickou péčí o zpěv a hudbu nebo se požadovala reforma konzervatoří. V roce 1922 byl vydán Malý školský zákon, který umožňoval existenci mnoha soukromých škol. Školství se řídilo rakouskými vyučovacími osnovami, nové učební osnovy byly vydány až od školního roku 1933/34. V tomto období docházelo k velké kritice hudební výchovy. Pozornost se obracela k novým metodám. Prvních deset let po světové válce bylo ve znamení bojů za hudební výchovu. Společným cílem hudebních pedagogů bylo prosadit svůj předmět do všech škol od mateřské školy až po školu vysokou a získat pro něj zvýšený počet vyučovacích hodin. Rozvětvení hudebního školství bylo pestré. Děliho se na dvě větve. 1. školy soukromé, udržované jednotlivcem nebo správní osobou a 2. školy veřejné, udržované státem.

1.2.7 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Od roku 1940 byla na středních školách ve 3. a 4. třídě zavedena hudební výchova jako povinný předmět. Od školního roku 1943/44 se pak stala od 1. do 4. třídy povinným předmětem. Ve vyšších ročnících byla nepovinným předmětem. Podle osnov pro obecné a měšťanské školy z roku 1939 byla hudební výchova po jedné hodině týdně ve všech chlapeckých i dívčích třídách. Zdůrazněn byl hlavně výchovný význam lidové písně pro praktický život a etický cíl vyučování. Situace nebyla přívětivá v mimoškolní hudební výchově. Hudební pedagogové byli ve své organizaci roztříštěni do několika skupin: Unie českých hudebníků z povolání, Jednota hudebních stavů, profesori zpěvu na středních školách, zájmový odbor profesorů hudebních a dramatických konzervatoří, Sdružení hudebních pedagogů českých nebo Umělecké sdružení českých učitelek hudby. Tyto organizace byly přinuceny politickou situací a sociálními zájmy k navazování kontaktů a sdružování. V této době také stále platil císařský zákon o vyučování hudbě z roku 1850. Díky němu mohl kdokoli vyučovat a přivydělávat si hudbou. To se kvalifikovaným učitelům nelíbilo. V. B. Aim (inspektor hudebních škol) zjistil, že 70% dětí, které se učí hudbě, bylo pod vedením nekvalifikovaných učitelů. Snažil se proto prosadit zakládání městských hudebních škol, na kterých by učili jen kvalifikovaní učitelé nebo absolventi konzervatoří. Během tohoto období také nebylo k dispozici mnoho literatury a učitelé čerpali ze starých učebnic nebo z článků v časopisech. Našla se ovšem alespoň jedna vydaná metodika pro pěveckou výchovu *Zpěvu dar všech srdcí vroucích* (1941). Jejím autorem byl plzeňský pedagog Josef Bartovský.

1.2.8 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Z hlediska základního uměleckého vzdělávání je toto období důležité. V roce 1960 byl vydán Nový školský zákon a vznikly první lidové školy umění (LŠU, hovorově „lidušky“), což jsou předchůdci dnešních základních uměleckých škol. Tyto školy měly pět oddělení: hudební, taneční, literární, výtvarné a dramatické.

1.2.9 ROKY 1953-1976

Rok 1953 byl pro vývoj hudební výchovy zlomový. Hudební výchova už se dostávala jen k žákům do 13 let věku, což byl návrat skoro o padesát let zpět. V praxi to znamenalo zrušení tohoto předmětu jako studijního oboru na Pedagogických fakultách v Plzni a v Českých Budějovicích, později i v Olomouci. V Praze a v Brně bylo na pedagogických fakultách dovoleno přijmout do prvního ročníku pouze 6-8 studentů. Hudební výchova zůstala jen v dálkovém studiu. Od roku 1951 nebyla vyžadována přijímací zkouška z hudebnosti na pedagogická gymnázia.

1.2.10 ROKY 1977-1984

Na základních školách byla hudební výchova povinná, ale na středních školách byla zavedena jako předmět nepovinný nebo volitelný. Nejvíce pozornosti je tedy hudební výchově věnováno na základních a mateřských školách. Cílem LŠU je podchytit dětské talenty, proto žáci do těchto škol vstupovali v sedmi letech. Hledaly se nové cesty i v elementární metodice. Byly vytvořeny některé nové školy hry na hudební nástroj a nové didaktické pomůcky. Na základní hudební školy navazují vyšší umělecké školy, sedm konzervatoří (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Kroměříž, Teplice a Pardubice). Systém odborného uměleckého vzdělávání završovaly dvě akademie múzických umění (Praha a Brno).

1.2.11 OD ROKU 1984 AŽ PO SOUČASNOST

Soustava uměleckých škol už se v tomto období nijak zvlášť neměnila. Tato struktura nebyla překonána a není divu, že jsme v tomto obdivování hlavně v zahraničí. V roce 1990 byl změněn název lidových uměleckých škol na základní umělecké školy. V rámci EU máme nejlépe promyšlenou strukturu uměleckého vzdělávání. Základní umělecké školy se řídí vyhláškou o základním uměleckém vzdělávání z roku 2005. Byla vydána Ministerstvem

školské, mládeže a tělovýchovy ČR. Od roku 2010 platí pro základní umělecké školy Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. RVP konkretizuje obecné cíle vzdělávání, specifikuje klíčové kompetence důležité pro rozvoj osobnosti žáků, vymezuje věcné oblasti vzdělávání a jejich obsahy, charakterizuje očekávané výsledky vzdělávání a stanovuje rámce a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů, včetně učebních plánů. Na základě tohoto RVP si každá škola vytváří svůj ŠVP (školní vzdělávací program). K tomu, aby byl přechod na RVP pro ZUŠ co nejjednodušší, byl pro ně vytvořen projekt PILOT. Cílem tohoto projektu je dopracovat kurikulární dokument RVP ZUV a ověřit a monitorovat tvorbu ŠVP podle pilotní verze, vytvořit metodické příspěvky podporující tvorbu ŠVP a modernizaci výuky, proškolení lektory tvorby ŠVP a vytvořit manuál pro tvorbu ŠVP.

V další kapitole bych chtěla představit strukturu vzdělávání na ZUŠ.

1.3 STRUKTURA VZDĚLÁVÁNÍ NA ZUŠ

Základní umělecké vzdělávání (dále ZUV) poskytují v České republice základní umělecké školy. Na těchto školách je několik uměleckých oborů – hudební, taneční, výtvarný a literárně-dramatický. Sem bych zařadila i hlavní rozdíly a specifika oproti základní škole. ZUV se člení na přípravné ročníky, 1. a 2. stupeň, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.

Přípravné studium slouží k ověřování a rozvíjení předpokladů žáků a jejich zájmu o umělecké vzdělávání. Je určeno pro děti od 5 let věku a netrvá déle než dva roky. První stupeň základního studia je sedmiletý a je určen pro žáky od 7 let. Zaměřuje se na rozvíjení individuálních dispozic žáků. Tento stupeň připravuje žáky především na neprofesionální umělecké aktivity, ale také na další vzdělávání na středních školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a na konzervatořích. Druhý stupeň základního studia je čtyřletý a je určen žákům od 14 let. Zde už je kladen důraz na praktické uplatňování získaných dovedností. Měl by inspirovat k dalšímu studiu a umožňovat osobnostní růst v rámci aktivní umělecké činnosti. Pro žáky s vynikajícími vzdělávacími výsledky slouží studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin. Poskytuje jim rozsáhlejší, hlubší a obsahově náročnější studium. Připravuje žáky ke studiu na středních, vyšších odborných i vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením. Může také

směřovat k výběru povolání. Studium pro dospělé umožňuje další rozvoj v uměleckých oblastech v metodicky připraveném prostředí v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání. (RVP pro ZUV, 2010)

Vzhledem k tématu této práce nás zajímá hlavně hudební obor a to vzdělávání se zaměřením na sólový zpěv. Žák, který dokáže svou schopnost studovat tento obor je přijat ke studiu.

Vzdělávací zaměření Sólový zpěv má tyto očekávané výstupy. *„Očekávané výstupy 3. ročníku základního studia I. stupně: Žák: využívá základní návyky a dovednosti (správné uvolněné držení těla při zpěvu, klidné dýchání) a základní technické prvky (nasazení tónů, čistá intonace, správná artikulace), používá hlas v celém svém rozsahu, zachovává jeho přirozenost a nepřepíná své síly, rozlišuje základní dynamiku a agogiku, má povědomí o legatovém zpěvu, zpívá s doprovodem, zpívá lidové a umělé písně odpovídající jeho schopnostem a věku. Očekávané výstupy 7. ročníku základního studia I. stupně: Žák: ovládá základy dechové techniky, měkké a opřené nasazení tónu, zásady správné artikulace a hlasové kultury, používá rozšířený hlasový rozsah a podle svých možností vyrovnané hlasové rejstříky, má vypěstovaný smysl pro kultivovaný projev, hudební frázi a kantilénu, volí adekvátní výrazové prostředky na základě porozumění hudbě i textu interpretuje přiměřeně obtížné skladby různých stylů a žánrů, je schopen veřejného vystoupení, zpívá ve vícehlasých skladbách a orientuje se v jejich notovém zápise, uplatňuje zásady hlasové hygieny. Očekávané výstupy 4. ročníku základního studia II. stupně: Žák: ovládá správnou dechovou techniku a uvědoměle s ní pracuje, používá vyrovnaný hlas v celém svém hlasovém rozsahu, zvládá zpěv plynulé kantilény s ohledem na vedení a dodržování frází, dobře se orientuje v hudebním zápise i textu, kultivovaně interpretuje stylově a žánrově správně vokální skladby různých slohových období, používá dynamickou i agogickou škálu a výraz v souvislosti s charakterem interpretované skladby, samostatně pracuje při korepetici, je schopen se uplatnit ve vícehlasém komorním seskupení, má přehled o základní pěvecké literatuře různých slohových období, kriticky hodnotí poslouchanou vokální a vokálně instrumentální hudbu, profiluje se podle svého zájmu a preferencí“.* (RVP pro ZUV, 2010)

Další kapitola bude zaměřena na bližší charakterizaci výuky zpěvu.

1.4 SPECIFIKA PĚVECKÉ VÝUKY

Hlavní rozdíl (proti běžné hudební výchově v ZŠ) spočívá v individuální výuce. Učitel je na hodině s žákem sám a tak se mu může plně věnovat. Podobně jako na individuálních hodinách nástrojové hry je zde absence bezprostředního srovnání s jinými žáky.

Učit se ovládat svůj hlas, to znamená učit se nejen interpretaci písní, ale také vnímat a ovládat své tělo, dýchání, artikulační ústrojí. Vlastní tělo a hlasivky jsou, obrazně řečeno, nástrojem, jehož prostřednictvím se žák hudebně vyjadřuje. S tímto specifikem souvisí i fyzický kontakt. Při výuce zpěvu je potřeba pochopit brániční dýchání. Vydrová (2009 s. 31) uvádí: *„Bránice umožňuje rychle anebo zase pomalu vydechnout, držet tón, pohrávat si s ním. Zároveň bránice tvoří tzv. dechovou oporu (appoggio). Když tvoříme tón, hlasivky se uzavřou a proud vydechovaného vzduchu se opírá o brániční sval. Bránice se chová jako trampolína, a to usnadňuje fonaci zejména vysokých tónů. Brániční sval tedy tvoří oporu vydechovanému vzduchu.“* K tomu, aby dítě pochopilo podstatu tohoto dýchání, je nejlepší názorná ukázka od učitele, tzn.: žák dotykem na učitelovo břicho cítí, jak bránice pracuje a poté také učitel dotykem na žákovo břicho zkontroluje, zda žák pochopil jakým způsobem dýchat a zda bránice pracuje tak, jak má. Při vyučování se tedy pracuje v tzv. intimní zóně⁵.

Na specifika pěvecké výchovy a mnoho dalšího by měl být budoucí učitel předem připraven. Proto se v následující kapitole zabývám kvalifikací a přípravou budoucích učitelů zpěvu na ZUŠ.

1.5 KVALIFIKACE A PŘÍPRAVA UČITELŮ ZPĚVU NA ZUŠ

Co tedy musí mít vystudováno ten, kdo chce být učitelem/učitelkou zpěvu na ZUŠ? Samozřejmě odpověď nacházíme ve školském zákoně 563/2004 Sb. o odpovídajícím vzdělání.

⁵ Interpersonální vzdáleností se zabývá proxemika. Jedná se o nonverbální komunikaci. Jde o vyjádření vztahu prostřednictvím vzdálenosti mezi lidmi. Dělí se na 4 zóny, které jsou charakterizovány takto:

- Intimní zóna – 15 až 46 cm, přímý emocionální vztah, fyzický vztah
- Osobní zóna – 46 cm až 1,2 m, žádný intimní kontakt, možný fyzický kontakt
- Sociální zóna – 1,2 m až 3,6 m, nemusí dojít ke kontaktu, verbální komunikace
- Veřejná zóna – nad 3,6 m, nedochází k interakci, pasivní pozorovatelé

Tohle rozdělení je orientační, každý vnímá vzdálenost trochu jinak a co je jednomu příjemné, druhému už být nemusí. Samozřejmě je třeba také brát v potaz kulturu. (Heilmann, 2013)

Zákon 563/2004 Sb. §10 o učitelích odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole a konzervatoři říká:

(1) „Učitel odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole a konzervatoři získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a

1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd,

2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo

3. studiem pedagogiky,

b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů základní umělecké školy jen pro výuku v základní umělecké škole,

c) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů studijního oboru zaměřeného na hru na hudební nástroj nebo na sólový zpěv jen pro výuku těchto předmětů v základní umělecké škole,

d) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů studijního oboru zaměřeného na výtvarnou výchovu jen pro výuku výtvarného oboru v základní umělecké škole,

e) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením osmiletého nebo šestiletého vzdělávacího programu oboru vzdělání konzervatoře, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu,

- f) *vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a*
- 1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd,*
 - 2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
 - 3. studiem pedagogiky,*
- g) *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením odpovídající části vzdělávacího programu konzervatoře a*
- 1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd,*
 - 2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
 - 3. studiem pedagogiky, nebo*
- h) *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a*
- 1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd,*
 - 2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
 - 3. studiem pedagogiky.“*

Analyzujeme-li nabídky pracovních pozic učitele/učitelky zpěvu na ZUŠ a požadavky zde uvedené, lze vyvodit následující:

Základem je mít vysokoškolské vzdělání na pedagogické fakultě (hudebně zaměřený obor nebo učitelství pro 1. stupeň) nebo absolutorium na konzervatoři (obor zpěv).

Otázkou je, zda a v jakém rozsahu je obsahem studia na odpovídajících školách praxe. V rámci vysokoškolského studia oboru učitelství pro 1. stupeň je praxe zajištěna, bohužel ne na ZUŠ, ale jen na ZŠ. U hudebních oborů se praxe vyskytuje, ale nejen na ZUŠ. Pokud jde o obor hudba se zaměřením na vzdělání nebo hudební výchova se zaměřením na vzdělání, je pedagogická praxe zajištěna na základní škole nebo na střední škole. Praxe na ZUŠ se týká pouze oboru zpěv.

Mohli bychom se pokusit najít informace na internetových stránkách univerzit, které poskytují tohle vzdělání. Bohužel ne u všech univerzit je možné dohledat vizualizace oboru (jaké předměty musí student splnit), kde bychom našli předmět, díky kterému se studenti dostanou přímo k praxi na ZUŠ. Ne všechny školy jsou k tomuto tématu sdílné, pokud u nich přímo nestudujete. Vypracovala jsem soupis všech univerzit (viz. příloha B), na kterých je možné studovat hudební obor, na základě kterého by pak mohli být absolventi zaměstnání jako učitelé zpěvu na ZUŠ. Na naší univerzitě už byl hudební obor zrušen, ale když byl aktuální, byly praxe povinné v magisterském studiu. V bakalářském studiu byly jen náslechy.

U konzervatoří jsem se řídila podle RVP pro střední odborné vzdělávání (kategorie konzervatoře), podle kterého si konzervatoře vytváří vlastní ŠVP, který by měl být v souladu s RVP. V RVP pro obor vzdělání zpěv nalezneme kurikulární rámec pro umělecko – pedagogickou přípravu, kde se píše: *„Obsahový okruh poskytuje žákům vědomosti a intelektové a praktické dovednosti, které představují nezbytný základ umělecko-pedagogického vzdělávání potřebného pro výkon pedagogických činností. Formuje pedagogické myšlení žáků a přispívá k celkovému rozvoji jejich osobnosti. Charakter tohoto obsahového okruhu je zaměřen na propojení poznatků z hudební pedagogiky a hudební psychologie do pěvecké výchovně vzdělávací praxe. Hudební didaktika integruje pedagogické a psychologické poznání do roviny praxe. Při řízené pedagogické reflexní praxi jsou žáci v konkrétních pedagogických situacích vedeni k uplatňování vhodných metod a forem výuky, směřujících k rozvoji pěveckých dovedností. Při individuální i skupinové práci s dětmi se žáci učí rozvíjet pedagogickou tvořivost a nalézat možnosti využití vlastních uměleckých zkušeností a představ v pedagogické činnosti.“* (MŠMT, 2010)

Výsledkem vzdělávání v oblasti Metodiky a vyučovací praxe by mělo být:

- používá odbornou terminologii při přímé pedagogické činnosti;
- uplatňuje didaktické zásady při volbě metod pedagogické práce;
- využívá různé metody a formy k rozvoji hudebního vnímání a citění žáků i s využitím současných technologií;
- stanovuje metodické postupy s ohledem na individualitu a dispozice žáka;
- učí žáka zvládat psychickou zátěž a koncentrovat se;
- respektuje zásady BOZP ve vyučovacím procesu. (MŠMT, 2010)

Z toho vyplývá, že by na konzervatořích měla být povinná učitelská praxe na ZUŠ. Tuto informaci lze telefonicky ověřit na jednotlivých konzervatořích. Pro svou potřebu jsem také vytvořila seznam konzervatoří v České republice (viz. příloha A). To vedlo k další otázce, a to ohledně hodinových dotací. Tento obsahový okruh (umělecko – pedagogická příprava) obsahuje nejen praxe na ZUŠ, ale i učivo: Základy pedagogiky, Didaktika a Základy psychologie. Dále se ohledně hodinových dotací v RVP píše: „Do ŠVP musí být zařazena umělecko-pedagogická praxe v minimálním rozsahu 30 vyučovacích hodin za celou dobu vzdělávání.“ Což neznamená 30 hodin praxí, ale i vyučování ve škole pedagogice, didaktice a psychologii. Záleží tedy na každé konzervatoři, kolik hodin této oblasti bude věnovat a v jakém poměru.

Většinu zkušeností jak učit, proto studenti získávají na základě vlastních zkušeností, jak učili učitelé zpěv je samotné. Samozřejmě každý učí jinak, podle různých teorií apod.

Další cestou, kde se dozvědět jak učit a připravit se na povolání, jsou kurzy. Na tyto kurzy jsou učitelé pozváni přes školu, na které již učí, nebo musí vyvinout vlastní iniciativu a nějaký kurz, seminář nebo konferenci si najít. Tyto kurzy jsou většinou zpoplatněny a již zaměstnaní učitelé mají kurzy mnohdy proplaceny od zaměstnavatele, pokud jde o akreditované kurzy pod MŠMT. Kurzy se pořádají převážně při konzervatořích nebo jiných školách spojených se zpěvem nebo je pořádají sami lidé, fungující profesionálně v tomto oboru. Například při hudební fakultě AMU v Praze působí Ústav teorie hudby, který již pořádal řadu konferencí. Mnoho dílen a každoroční konference pořádá také například HLASOHLED - objevovat a otevírat hlas (www.hlasohled.cz). Mezi pravidelně pořádané kurzy patří také Mistrovské pěvecké kurzy nebo Mezinárodní interpretační

kurzy. Mezi další kurzy, které bych zde chtěla uvést, patří Kurz zpěvu podle metody paní Werbeck (Praha 2014), Ostravská setkání s klasickým zpěvem: Metodika výuky zpěvu na ZUŠ (Ostrava 2014), Specializovaný program dalšího vzdělávání pro pěvecké pedagogy při Hlasovém centru o. p. s. nebo kurz Hlas a dech pod vedením mezzosopranistky Jany Lewitové, který se uskutečnil v únoru letošního roku v Praze. V roce 2013 jsem se mohla zúčastnit konference o hlase, kterou pořádal PEVOC ve spolupráci s MEDICAL HEALTHCOM (hlasové a sluchové centrum Praha). V roce 2015 se na přelomu srpna a září uskuteční 11. ročník této konference ve Florencii v Itálii.

V neposlední řadě bychom sem mohli zařadit literaturu, které věnuji samostatnou kapitolu níže.

1.6 PODPŮRNÉ MATERIÁLY PRO UČITELE ZPĚVU NA ZUŠ

Literatury k tomuto tématu jsem očekávala více a to hlavně té novodobé. Kniha k tomuto tématu vydané po roce 2000, které jsem našla, a jsou dostupné přes národní knihovnu, je 8. Zmíním zde dvě, které se často objevovaly v rozhovorech. Soupis všech osmi knih naleznete v příloze C.

Knihu Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy napsala paní Jarmila Vrchotová-Pátová. Už podle názvu je jasné, že se tato kniha tématu týká stoprocentně. Byla už vydána opakovaně. Jde o skriptu vydaná Západočeskou univerzitou v Plzni.

Další knihou jsou Rady ke zpívání od Jitky Vydrové. Díky ní a jejím spolupracovníkům byla uspořádána konference o hlase, které jsem se zúčastnila. Myslím, že má k tomuto tématu opravdu co říct. Podtitul knihy zní: Co může zpěvákům poradit odborný lékař? Kniha má dvě části. První se zabývá anatomíí a fyziologií hlasového ústrojí a druhá onemocněním hlasového ústrojí. Kniha je psána srozumitelně a určitě by neměla chybět v knihovně nejen zpěváků, ale všech, kteří se živí hlasem.

Samozřejmě bychom se měli podívat také na cizojazyčnou literaturu. Jistě najdeme množství dalších kvalitních knih. Jsou dostupné přes národní knihovnu, ale těm, kteří neovládají cizí jazyky, asi moc nepomohou. Seznam těchto knih naleznete v příloze D. Určitě je takových knih více, uvádím jen ty, na které jsem bez velkých obtíží narazila.

Uvedla bych zde jednu knihu, která se mi dostala přímo do rukou. Jmenuje se *Die persönliche Stimme entwickeln* od Kristin Linklater. Předností této knihy je množství cvičení, na kterých můžete vyzkoušet teorii, kterou jste si zrovna přečetli. Některé části kapitol jsem si i překládala.

Informace o literatuře k tomuto tématu jsem hledala zejména v databázi Národní knihovny ČR.

Mezi další podpůrné materiály patří bezpochyby časopisy, noviny, internetové stránky nebo projekty, které se týkají tohoto tématu.

1.6.1 ČASOPISY

Časopisy jsou jedním z materiálů dostupných pro každého. Nalezneme je jak v tištěné, tak i elektronické podobě. Uvedu zde podrobněji 2 časopisy, seznam ostatních vhodných časopisů s krátkým popisem k tomuto tématu naleznete v příloze E.

Časopis Hudební rozhledy - je určen především těm, kteří se zajímají o oblast vážné hudby. Informuje prostřednictvím předních českých muzikologů a publicistů co nejširší okruh čtenářů (jak profesionálů, tak i amatérů) o nejvýznamnějších hudebních událostech z oblasti klasiky pořádaných v celé České republice a výběrově i v zahraničí. Sleduje kompoziční tvorbu včetně nových skladebných směrů, interpretaci, pedagogiku, problematiku nosičů, oblast výroby hudebních nástrojů i organizaci a ekonomiku kultury. Najdeme zde nejen hodnocení vybraných festivalů, jednotlivých koncertů či soutěží, ale i portréty významných osobností a rozhovory s interprety, skladateli či řediteli nejrůznějších hudebních institucí, orchestrů, agentur apod., informace ze světa hudebních nástrojů, reportáže a fejetony. Zajímavá je také rubrika studií a komentářů, která je z podstatné části zaměřena vždy na několik tematických okruhů zpracovávaných formou seriálů. Časopis pravidelně spolupracuje s řadou pedagogických institucí, základními uměleckými školami počínaje a např. Pražskou konzervatoří či Hudební fakultou Akademie múzických umění v Praze konče.

Časopis Talent – byl určen především pedagogům základních uměleckých škol, ale i těm, kteří se o jejich činnost zajímají nebo se na ní jiným způsobem podílejí. Byl rozdělen na dvě části. V metodické části časopis zveřejňoval příspěvky věnované jednotlivým oborům

vyučovaným na ZUŠ, a to v tematickém rozsahu od otázek celkového pojetí výuky na tomto typu škol až po dílčí problematiku hry na různé hudebné nástroje. V metodické části byly publikovány příspěvky zkušených pedagogů všech stupňů škol – ZUŠ, konzervatoří i vysokých škol. Tato část byla v každém čísle doplněna o „rozhovor měsíce“, v němž se představila některá z významných osobností našeho kulturního života, která je tím či oním způsobem s uměleckým školstvím svázána. V druhé části se nacházely aktuality. Informovaly o dění v oblasti ZUŠ, o soutěžích, festivalech, výstavách, kurzech a seminářích, o významných výročích jednotlivých škol, zajímavých osobnostech či institucích, které v této oblasti spolupůsobí. Přinášel recenze CD, informoval o výukových materiálech. Bohužel už se nejspíš nevydává, neboť jsem nikde nenašla aktuální číslo z tohoto roku. Přesto jsem ho sem zařadila, protože obsah tohoto časopisu se dá najít na internetu.

Do této kapitoly bych také zařadila Učitelské noviny, ve kterých lze najít čas od času také některá témata týkající se ZUŠ.

1.6.2 INTERNETOVÉ STRÁNKY

Dalším důležitým zdrojem je samozřejmě internet. Opět zde uvedu dvě stránky, ve kterých se toho k ZUV najde mnoho užitečného. Ostatní naleznete v příloze F.

eurohudebka.cz – jedná se o informační portál pro umělecké vzdělávání. Tento portál mě velmi zaujal. Našla jsem v něm přesně to, co jsem potřebovala, pokud se to týkalo hudebního oboru na ZUŠ.

www.umeleckevedlavani.cz – je internetová stránka, zabývající se impulsy pro umělecké vzdělávání v České republice a Německu. Obsahuje různá diskusní fóra a zprávy z konferencí. V současné době je připravována nová podoba stránek, které nabídnou prostor pro diskusi a rozvíjení dialogu, vycházející ze závěrů a doporučení účastníků realizovaných akcí.

Jedním z nejdůležitějších materiálů, které učitel zpěvu potřebuje ke své práci, jsou samozřejmě noty. Každá ZUŠ má zásobu notového materiálu. I tak je dobré si zásobu not neustále doplňovat. Noty se dají koupit v kamenných obchodech (hudebninách) nebo na internetu. Na internetu lze najít i stránky, ze kterých si můžete noty stáhnout zdarma.

Mezi tyto stránky patří například: uloz.to, www.8notes.com, pesnicky.orava.sk, www.zpevnicekunas.cz, www.sheetmusicfox.com nebo www.mojenoty.cz (zde je nutná registrace).

1.6.3 PROJEKT PODPORA UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Projekt je určen jak vedoucím pracovníkům, tak pedagogům základních uměleckých škol v celé ČR s výjimkou Prahy. Jeho cílem je podpořit ZUŠ v přípravě školních vzdělávacích programů (ŠVP). Základní pracovní metodou je sdílení zkušeností pod vedením školitelů z řad pilotních ZUŠ, které spolupracovaly na tvorbě Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání, a které mají několikaleté zkušenosti s tvorbou ŠVP.

Velmi bych chtěla ocenit soubor dostupný z:

<http://www.nidv.cz/cs/download/pzus/materialy/Solovy-zpev.pdf> [online]. [cit. 2015-03-25]. Jde o základní přehled pedagogických témat pro obor sólový zpěv na ZUŠ. Je to materiál určený zejména začínajícím učitelům základních uměleckých škol. Lze v něm najít stručný návod, jak by měla hodina zpěvu vypadat, základy techniky a možné chyby, které se mohou vyskytnout. Dále zde najdeme jak děti motivovat, jakých soutěží se mohou děti zúčastnit, dostupná literatura a kurzy. V neposlední řadě jsou v souboru seznamy skladeb vhodných pro jednotlivé věkové skupiny a hlasové rozsahy.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 SEBEREFLEXE

Tento výzkum jsem si vybrala, protože jsem se sama vzdělávala na ZUŠ a pokračovala jsem na konzervatoři. Zaměstnání jako učitelka zpěvu na ZUŠ pro mě bylo jednou z možností. Chtěla jsem proto nahlédnout na toto téma trochu podrobněji. Tím, že jsem se v prostředí pedagogů pohybovala, jsem měla možnost toho spoustu vidět a zažít a to nejen z pohledu žáka, ale také učitele. Má první negativní zkušenost byla ze soutěže. Byla jsem na celostátní soutěži v Praze a jako dítěti mi přišlo nespravedlivé, že vyhrála jedna dívka z Prahy. Slyšela jsem ji zpívat a přišlo mi dost okaté, že s takovým výstupem vyhrála první místo. Později jsem se dozvěděla, že je z Prahy z dětské opery. V tu chvíli jsem na soutěže zanevřela a byla jsem zklamaná z toho, že nejsou objektivní. Samozřejmě to bylo z pohledu dítěte. Vzpomínám si také, jak se mě paní učitelka na hodině zpěvu dotkla, když mi ukazovala, jak správně dýchat. Bylo to pro mě trochu překvapivé, ale hned jsem lépe pochopila, co se ode mě chce. Myslím si, že je fyzický kontakt důležitý a mnohdy i nutný, ale v dnešní době je to dost kontroverzní téma, zvláště když je učitelem muž.

Zaujalo mě, že všichni učitelé zpěvu, které jsem měla možnost poznat, měli ještě další zaměstnání. Působila jsem jako externista v operním sboru divadla J. K. Tyla, kde jsem se setkala s mnoha učiteli zpěvu na ZUŠ mnoha věkových kategorií a různou délkou pedagogické praxe. Podařilo se mi dokonce učit za nemocnou paní učitelku zpěvu na jedné ZUŠ. Byla to pro mě obrovská příležitost nahlédnout na toto zaměstnání hlouběji a navíc si ho vyzkoušet na vlastní kůži. Byla to pro mě cenná zkušenost a musím říct, že to byla také veliká dřina. Momentálně si nejsem vůbec jistá, zda bych takové zaměstnání chtěla vykonávat.

Všimla jsem si výrazné rivality mezi učiteli zpěvu nejen na soutěžích, ale i na konzervatoři, proto mě zajímalo, jak to vypadá mezi učiteli na ZUŠ. V neposlední řadě mě zajímala administrativa spojená s tímto povoláním. Ne jednou jsem viděla svou paní učitelku, jak má na stole štosy papírů k vyplňování. Postupem času a s přibývajícimi rozhovory se mi vynořovaly další otázky, například jak dostupná a aktuální je literatura k tomuto tématu, kde se učitelé dověděli jak učit (předchozí studia), další možnosti vzdělávání v průběhu zaměstnání, dnešní úroveň ZUŠ apod.

Předmětem mého výzkumu byli učitelé či učitelky vyučující zpěv na základních uměleckých školách. Zaměřila jsem se na učitele působící v Plzni nebo jejím blízkém okolí. Snažila jsem se zahrnout do výzkumu učitele různého pohlaví s různou délkou pedagogické praxe. Cílem mého výzkumu bylo představit diskurz učitelů zpěvu na ZUŠ.

2.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉ ČINNOSTI

2.2.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak oblast hlasové pedagogiky vnímají ti, kteří učí zpěv na základních uměleckých školách, tj. alespoň částečně nahlédnout diskurs oboru hlasová pedagogika. Tento cíl konvenuje s tzv. kvalitativním přístupem ke zkoumání, jehož výsledkem může být hlubší popis či porozumění zkoumanému fenoménu, především díky tomu, že se snažíme poznat perspektivu účastníků výzkumu (Miovský, 2006). Termínem diskurz je zde míněno: verbalizované vědění, způsob, jak stav věcí, sociální kontext, jazykový projev (ústní i písemný) racionálně popisujeme a vysvětlujeme, jak vypovídáme o nějakém tématu či o určité věci, jaký význam tématu či věci připisujeme. (ABZ.cz, 2015)

Na základě výsledků z kvalitativní výzkumné sondy bude jako výstupu této diplomové práce navržen dotazník (viz. příloha H), který bude následně pilotně ověřen.

2.2.2 METODY ZKOUMÁNÍ

Podrobněji jsem se seznámila s problematikou kvalitativního výzkumu převážně ze tří publikací: Váňová a Skopal 2002, Hendl 2005 a Švaříček a Šeďová 2007. Hlavní metodou získávání dat pro mě byl rozhovor. „*Hlubkový rozhovor je mnohými nahlížen jako metoda, jinými jako umění.*“ (Rubin, Rubin, 2005) Musela jsem se zabývat tím, jak správně se ptát, jak si rozhovor připravit, jaké části rozhovor má a hlavně si sestavit otázky. Při přípravě rozhovoru jsem se opírala o své osobní zkušenosti popsané v kapitole Sebereflexe. Každým rozhovorem jsem se poučila, jak pokračovat dál.

Další použitou metodou je dotazník. Je využíván ve větší míře v kvantitativním šetření. Dotazník je výzkumný nástroj pro hromadné a rychlé zjišťování informací o znalostech, názorech nebo postojích dotazovaných osob k nějaké skutečnosti prostřednictvím písemného dotazování. Jde o logicky sestavený soubor otázek, které jsou řazeny podle obsahu a podle psychologických zásad. (Švec, 1998)

2.2.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavní výzkumnou otázku jsem si formulovala následovně: Jak učitelé zpěvu vnímají pěveckou (hlasovou) pedagogiku?

Tuto hlavní otázku ale vnímám složenou z mnoha dílčích aspektů, dílčích otázek. Snažila jsem se vytvořit souhrn všech otázek, které mě v souvislosti s tématem napadly. Vynořily se i nějaké obtížnější otázky, nicméně i ty patří do tohoto výzkumu. Mezi citlivější otázky patří například to, zda se dá tímto zaměstnáním uživit, soupeřivost mezi učiteli nebo otázka fyzického kontaktu.

Mezi stěžejní témata, na která jsem se v rozhovorech ptala, patří tyto.

- věk
- délka pedagogické praxe
- absolvovaná předchozí studia
- praxe před samotným zaměstnáním
- uživatelnost tímto zaměstnáním, případná další zaměstnání
- kolektiv na ZUŠ, soupeřivost mezi učiteli zpěvu
- objektivnost soutěží
- otázka talentu
- úroveň ZUŠ
- spolupráce s rodiči
- práce s dětmi, tělesný kontakt
- struktura pracovního týdne
- struktura hodiny zpěvu
- administrativa
- pozitiva a negativa tohoto zaměstnání
- podpůrné materiály, literatura

Co se týče dotazníku, jeho struktura je také určena výše uvedenými tématy, ale otázky jsou doplněny nabídkou odpovědí, které jsou výsledkem kvalitativního šetření.

2.2.4 VÝBĚR ÚČASTNÍKŮ

Zaměřila jsem se na učitele působící v Plzni nebo jejím blízkém okolí. Snažila jsem se zahrnout do výzkumu účastníky různého pohlaví s různou délkou pedagogické praxe. Samozřejmě jsem začala u učitelů, se kterými se znám. Byli to ti, se kterými jsem se seznámila v divadle při mém působení v operním sboru a také má učitelka zpěvu. Celkem byly realizovány rozhovory se čtyřmi účastníky.

Účastníci dotazníkového šetření byli také učitelé působící v Plzni nebo jejím blízkém okolí. Jednalo se také o dotazované různého věku, pohlaví a délkou pedagogické praxe. Pilotního šetření se zúčastnilo 6 dotazovaných.

2.2.5 PRŮBĚH VÝZKUMU

Kvalitativní část zkoumání

Rozhovory probíhaly v období září-březen. Každým rozhovorem jsem se poučila, jak pokračovat dál. Snažila jsem se držet otázek, a pokud mě při rozhovoru napadla další otázka, kterou jsem ve svých poznámkách neměla, zařadila jsem ji tam a použila ji i pro další rozhovory. Rozhovory jsem dělala na místech podle toho, jak to respondentům vyhovovalo. Z časových možností jsme se scházeli buď u nich ve škole, doma nebo v kavárně. Jeden rozhovor trval v průměru 40 minut. Podle Šedové a Švaříčka (2007) je vhodné si dělat přepisy rozhovorů sám. Vždy jsem si rozhovory znovu poslechla, zaznamenávala výpovědi, abych data měla v textové podobě. Přepis jsem si několikrát přečetla. Pak jsem se znovu zamyslela nad otázkami, které jsem pokládala, zda bych je neměla pro další rozhovor nějak změnit nebo upravit.

Dalším, a to nejdůležitějším a nejtěžším úkolem byla analýza rozhovorů. Seznámila jsem se se zakotvenou teorií a na jejím základě jsem sebraná data vyhodnocovala.

Zakotvená teorie vznikla v 60. letech 20. století. Mezi autory této teorie patří Barney Glaser s Anselm Strauss. Cílem této metody je vytvořit teorii. Nezačíná se teorií, která by se následně ověřovala, ale zkoumanou oblastí, ze které se samo vynoří to, co je v dané oblasti významné. Cílem výzkumníka je rozklíčovat data. Postup zakotvené teorie má následující etapy: sběr dat, dokud nedojde k tomu, že nenalzáme žádné nové nebo významné údaje, kódování materiálu a vytvoření teorie. Nástrojem analýzy mohou být tři druhy kódování: otevřené, axiální a selektivní. Já jsem si pro svůj výzkum zvolila otevřené kódování, protože je jednoduché, ale pracné, účinné a také použitelné pro široké spektrum kvalitativních projektů. (Švaříček a Šedová 2007)

„Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata.“ (Hendl 2005) Při otevřeném kódování si nejprve analyzovaný text rozdělíme na jednotky, kterým přidělíme nějaký kód (označení, slovo nebo krátká fráze, která nějak vystihuje danou jednotku a odlišuje ji od ostatních, odborný termín). Pokud máme rozkódována všechna data, následuje

kategorizace. Je třeba si vytvořit soupis míst, kde se v textu dané kódy vyskytují. Kódy, které by mohly příslušet stejnému jevu, slučujeme pod kategorii. Dalším krokem je zvolit si analytickou techniku. Těchto technik je velké množství, například technika „vyložení karet“, technika kontrastování nebo tematické kódování. (Švaříček a Šedová 2007) Osobně jsem se přímo neřídila žádnou z těchto technik, nejpodobnější mému postupu je technika „vyložení karet“.

Postupovala jsem tak, že jsem vytvořila myšlenkovou mapu z kódů a kategorií ke každé otázce u každého účastníka výzkumu. Jednotlivé myšlenkové mapy jsem pak přehledně nalepila na papír, abych s nimi mohla lépe pracovat a vyhodnocovat je (viz. příloha G).

Pilotní dotazníkové šetření

Nejprve jsem se seznámila s principy kvantitativního výzkumu. Musela jsem vytvořit dotazník. Dotazník jsem tvořila na základě kvalitativního výzkumu. Mezi možnosti odpovědí, jsem zahrнула takové výpovědi, které se objevovaly v odpovědích dotazovaných u rozhovorů. V dotazníku se objevují otázky otevřené i uzavřené. Jedná se o téma velmi široké a některé otázky bylo velmi těžké vytvořit tak, aby měly požadovanou výpovědní hodnotu.

Dalším úkolem bylo získat kontakty na další učitele zpěvu, kteří jsou ochotni dotazník vyplnit. Obešla jsem různé ZUŠ, kde jsem dotazníky nechala k vyplnění nebo jsem od své učitelky zpěvu a kamarádů získala osobní kontakty na jejich učitele zpěvu. Využila jsem také internetového portálu, kde jsem dotazník vytvořila a poslala emailem účastníkům. Návratnost dotazníků nebyla taková, jakou jsem očekávala, ale k pilotnímu šetření bylo účastníků dostatečně.

Následovalo vyhodnocení pilotního dotazníkového šetření. Získaná data jsem pro přehlednost shrnula do grafů (viz. kapitola Výsledky pilotního dotazníkového šetření).

2.3 VÝSLEDKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Je zajímavé, že některé výpovědi jsou u účastníků výzkumu stejné nebo podobné. Veškeré výroky jsou opřeny o výpovědi dotazovaných. Doslovné výpovědi jsou odlišeny kurzívou. Nalezneme však také kategorie, ve kterých je vidět, že na ni každý účastník výzkumu nahlížel jinak a proto také jinak odpovídal. Jednotlivé kategorie v podstatě odpovídají

otázkám, které jsem pokládala. Vybrala jsem šest hlavních kategorií. V každé kategorii uvedu kódy, které se shodují, ale i ty, které se neshodují, ty které jsou brány negativně, ale i ty, které jsou brány pozitivně.

2.3.1 ZAMĚSTNÁNÍ UČITELE ZPĚVU NA ZUŠ

Nejobsáhlejší kategorií je otázka "zaměstnání na ZUŠ". Nikdo z dotazovaných nechtěl původně učit. Většina účastníků výzkumu pracuje v divadle, o kterém tvrdí, že je finančně nezajistí. To ale neplatí o „zaměstnání na ZUŠ“ o kterém všichni prohlásili, že *se jím dá docela slušně uživit*. V odpovědích bylo negativně nahlíženo na administrativu spojenou s pedagogickým působením. Dalším negativem, které se objevilo, byla časová vytíženost, protože všichni dotazovaní mají ještě další zaměstnání.

Dalším faktorem je rodinná situace. Vyučování na ZUŠ probíhá odpoledne. Uvedla bych zde úryvek z jednoho rozhovoru: *„Když jsem byla mladá a měla jsem dítě, tak to byl trošku problém, protože ráno šla do školy ona, já jsem byla dopoledne doma a odpoledne jsem byla pryč a ona šla ze školy domů. Tak jsem měla trochu problém, abych stihla večer všechno, co je třeba, nebo ji i zkontrolovat. Záleží tedy na té rodinné situaci.“*

Záleží také na osobnosti učitele. Dle vyjádření dotazovaných by to měl být *dobrý člověk s určitým morálním kodexem*. Patří sem také motivace, s jakou je tohle povolání vykonáváno. Mezi odpověďmi se vyskytoval názor, že by učitelem zpěvu měl být někdo, kdo už má za sebou nějaké zkušenosti z umělecké dráhy. Opět pro ilustraci uvádím úryvek: *„Myslím si, že by měl učit člověk, který alespoň trochu ty děti má rád, ale když nastoupí hned po škole dvacetiletý člověk, tak já si pořád myslím, že v těch dvaceti letech je zapotřebí se nějak uspokojit v té kariéře sám sebe. Že když teda vystuduje zpěvačka, tak ať zpívá, dokud je mladá, protože až bude stará, tak už si moc nezapívá a zase tou svojí aktivní činností s tou praxí získá věci, které potom může zase předat. Když někdo začne učit těsně po škole, tak si říkám: No a tak co bude učit? Navíc ty lidi jsou mladý, tak mají úplně jiný nějaký priority v tom životě.“*

Mezi nesporná pozitiva patří u všech dotazovaných to, že je to *stále posouvá dál, naplňuje je to, mají kontakt s dětmi, sami se vzdělávají a děti mnohdy zvednou učiteli náladu*. Uvádí, že je to *dobrá zkušenost, pěkná a smysluplná práce*. Samozřejmě každé dítě je jiné,

někdy chybí talent, rodiče nutí ke zpěvu děti. Chce to nadhled, trpělivost a pochopení. Všichni se shodli na tom, že je učení dětí těší.

V tabulce č. 1 je souhrn všech získaných odpovědí (kódů).

KATEGORIE	Věk: nad 70 Praxe 47 let ZUŠ: Plzeň	Věk: do 30 Praxe: 5 let ZUŠ: Plzeň-sever		Věk: do 50 Praxe: 10 let ZUŠ: Plzeň-sever	Věk: do 30 Praxe: 5 let ZUŠ: Plzeň-jih	
ZAMĚSTNÁNÍ NA ZUŠ	pochopení	kontakt s děťmi	rozvoj	každý žák jiný	děti zvednou náladu	
	zvyk		kultivace	učitel dobrý člověk	dobrá zkušenost	
	musí to mít smysl	vztah k děťem		mít rád děti	rodiče děti nutí	
	baví ji to	baví ji to		baví ji to	baví ho to	
	soutěže	koníček		morální kodex	pěkná práce	
	málo času	dráha umělce		jiná doba	není talent	
	nechtěla učit	nechtěla učit		nechtěla učit	nechtěl učit	
	trpělivost	papírování		trpělivost	trpělivost	
	prázdniny	sama se vzdělává		lépe předá dítěti	učí se učit za pochodu	papírování
	užíví se	dobře ohodnocené			užíví se	užíví se
	posouvá dál	posouvá dál			nadhled	není talent
	přesčas				supluje mateřství	každé dítě je jiné

Tabulka 1 - Zaměstnání na ZUŠ

2.3.2 INDIVIDUÁLNÍ VÝUKA

Velkým specifickým vyučovacího procesu na ZUŠ je individuální výuka. Hlavním rysem individuální výuky je v tom, že je učitel s dítětem sám. To s sebou nese mnoho pozitiv i negativ. Pozitivem je hlavně individuální přístup, kdy se učitel zabývá jen jedním žákem a tedy i jeho individuálními potřebami. Může ho okamžitě opravit, dítě přesně reaguje. Samozřejmě je potřeba, aby mezi učitelem a žákem panovala důvěra. Pak si může učitel dovolit i fyzický kontakt, který je pro učení zpěvu důležitý a zároveň se mnohdy dítě učiteli svěří a otevře. Negativem může být to, že nemá dítě ani učitel srovnání. Mnoho těchto pozitiv a negativ lze brát i naopak. Například to, že hodina vždy vychází z nálady dítěte. Pokud má dítě dobrou náladu, je to pozitivní, pokud špatnou, promítne se tato skutečnost jako negativní.

Velkou část této otázky jsem věnovala fyzickému kontaktu. Ženy tento aspekt nevnímají jako problematický. Dotazovaný muž uvedl, že *to trochu problém byl*. Mnohdy si to nemůže dovolit, navíc pokud je dítě v pubertě. Pak mu nezbývá než počkat až dítě vyrostě a *přijde na to samo*. Řešením by mohla být spolupráce s rodiči, kdyby při vyučování byl jeden z nich přítomen. Na to se mi dostalo takové odpovědi: *"Já třeba mám zkušenost s holkou, která je v pubertě a ta si myslím, že kdyby ta maminka ještě přišla, tak by to bylo ještě horší, takže tam to prostě nejde. Pokud za pár let trochu zmoudří, tak to třeba půjde."* Učitelům nezbývá tedy nic jiného, než kontrolu provádět vizuálně a ukázkou interpretovat přes loutku (maňáska).

2.3.3 ADMINISTRATIVA

Učitelé by měli vést řádně následující dokumentaci: třídní knihu, žákovský sešit, katalogový list, rozvrh hodin, výkaz školného, výkaz hodin, sešit třídních aktivit a klasifikační list. Samozřejmě má tohle každá škola nastaveno jinak, nemusí požadovat všechny tyto dokumenty.

Administrativa trápí mnoho učitelů. *Je to nutnost*. Mnoho učitelů se o ní vyjadřuje převážně negativně. Říkají, že je to mnohdy *zbytečné, ubírá to čas dětem, papíry přibývají, trvá to dlouho a stojí to mnoho nervů*. Na druhou stranu v jednom rozhovoru zaznělo: *„Vnímám to tak, že mám pocit, že těch papírů furt přibývá, že vždycky v pololetí nebo na konci roku nebo na začátku vždycky se přijde s něčím novým, s nějakým novým lejtrem, což je tedy utrpení, ale musím zase říct, že mě docela baví to papírování, já se tím jakoby kompenzuju, že jsem pořád v té umělecké sféře a pak když je něco jakoby daného, co má přesně jasný vzor, jak má být, tak zase je to pro mě změna a celkem je to pro mě příjemné.“* V některých školách byla zavedena elektronická třídnice, která podle jednoho z dotazovaných usnadňuje práci. Objevil se i názor, že je to akceptováno jako nedílná součást práce a dotyčný nemá s administrativou problém.

2.3.4 ROZDĚLENÍ DĚTÍ

Jednou z otázek bylo také rozdělení dětí. Myslím si, že na ZUŠ chodí různé děti a hlavně s různým motivem. Každý je pojmenoval jinak, ale mnohdy tím mysleli totéž, co jiný učitel.

Dle dotazovaných lze děti rozdělit do několika skupin. Všechny výpovědi pro přehlednost uvádím v tabulce číslo 2.

ROZDĚLENÍ DĚTÍ	Chtějí chodit	nemají talent		
		mají talent		
	Nechtějí chodit	nemají talent	rodiče je nutí	
		mají talent		
	Ostatní názory	chtějí to dělat dobře	talentované	bez aktivity, necvičí
		motivované	Jako koníček	znužené
		chodí z donucení	jako škola	průměrné
		baví je to	dělá to poctivě	bez cíle
		otraví je to	nedotáhnou to dál	

Tabulka 2 - Rozdělení dětí

2.3.5 VZÁJEMNÁ "RIVALITA" MEZI UČITELI ZUŠ

Soupeření mezi učiteli zpěvu je jedno z kontroverzních témat. Někteří dotazovaní působí na ZUŠ jako jediný učitel zpěvu, proto se s tímto fenoménem na úrovni jedné školy nesečkali. U ostatních dotazovaných je to různé. Někdo se s rivalitou na úrovni školy setkal, jiný ne. Tři byli ochotni o tomto tématu mluvit, ale cítila jsme z jejich vyjádření určitý ostych. Něco jiného je to ale na úrovni mezi různými ZUŠ. Soutěživost podporují samozřejmě i soutěže, kterých se děti zúčastňují. Každý vede dítě jinak a každý má jiný názor na to, jak by to mělo být. Je běžné, že se rivalita promítá hlavně do hodnocení. Například jedna z odpovědí byla: „*Někdy ta porota mám pocit, že když jsou v porotě lidé, kteří měli žáky, kteří nyní učí a třeba si nesedli jako kantor a žák a teď tam přijde dítě toho bývalého studenta, takže to tam jako trošičku skřípe a že jsou tam prostě osobní záležitosti, že zkrátka to ty děti odnesou.*“

Otázka objektivnosti soutěží byla pro účastníky výzkumu těžká. Jistým rozporem s předchozím tvrzením je, že jsou soutěže vnímány jako objektivní.

2.3.6 ZPĚV

Ptala jsem se na hlavní základy zpěvu, co si myslí, že je pro zpěv nejdůležitější. V odpovědích se objevily všechny principy a zásady uváděné v pěvecké literatuře. Zazněly tedy tyto záležitosti: Postoj, dýchání, hlavový tón, *dobře posazené v masce*, technický základ, výraz, interpretace, muzikálnost, hudební nadání, artikulace, domácí zázemí, podpora, hra na nástroj, chytrost, sluch, trpělivost, *zdravý hlas*, *neodříkat noty*, práce

s mutací, vnímavost, *ne velký hlas*, citlivost, schopnost sdělovat, schopnost přejímat představy a pocity. Základem je hlavně tón, který nepoškozují ústrojí a hlas. Je zajímavé, že se to týká jak fyzických záležitostí, tak i duševních. Opět bych zde uvedla jednu ukázkou: *„A co je nejdůležitější pro zpěv? Aby učitel dokázal žáka pro zpívání zlomit a dokázal to, že sám žák nebude toužit po ničem jiném než po zpívání. To je podle mě nejdůležitější.“*

2.3.7 OSTATNÍ KATEGORIE

Účastníků výzkumu jsem se ptala také na literaturu a zdroje, ze kterých čerpali, nebo stále čerpají. Objevily se zde i knihy staršího data vydání. Mnohdy se také tituly opakovaly. Nejvíce zmíněnou knihou byla Didaktika zpěvu od Vrchotové-Pátové. Dalšími tituly byly Hlas, zpěv, pěvecké umění od Jaromíra Soukupa, Vzdělaný pěvec od Franzisky Martiensenové-Lohmannové, Rady ke zpívání od Jitky Vydrové, Základy pěvecké techniky od Přemysla Kočího, Kultivovaný zpěv, jeho zásady a metodika od Rudolfa Vaška, Problémy zpěvního hlasu od Oldřicha Laciny a jedna cizojazyčná kniha Singing od Fredericka Huslera a Yvonne Rodd-Marlingové. K této otázce patřily i různé kurzy, které absolvovali. Objevil se zde kurz s Ivanem Kusnjerem a kurz se Sarah Meredith. Tyto kurzy byly pořádány v rámci plzeňské konzervatoře.

Zajímala mě také struktura hodiny. Hlavními částmi je rozezpívání, hlasová a dechová cvičení, zpěv probraných písní, zpěv starých písní a samozřejmě zápis do třídnice a žákovské knížky. Dalšími aktivitami při hodině může být práce s brumendem nebo „výslovnostní cvičení“. Zaujalo mě, že se objevila i část „povídání“, kdy si s dítětem povídají na začátku hodiny, aby se dítě aklimatizovalo nebo během hodiny kvůli odreagování. Uvedla bych zde dva úryvky z rozhovorů. Jedním je: *„A zažila jsem děti, že když se ty rodiče rozvádějí, že to těžce nesly a že se i tomu kantorovi svěří s leccíms, protože nemají kam jít a najednou je tam taková jakoby když mají důvěru vůči tomu učiteli, tak z nich najednou vypadnou takové věci. Já jsem vždycky říkala: Kdyby rodiče věděli, co se kantor doví, takže v tom vidím určitý pozitiva.“* A druhým: *„Myslím, že je důležité, aby učitel nebyl jen učitel, ale i přítel dítěte. Posílí to vzájemný vztah a důvěru dítěte k učiteli.“*

U všech účastníků výzkumu mě zaujalo, že nikdo z nich původně nechtěl učit. Tři dotazovaní prošli školou, která k tomuto povolání nemá vůbec blízko, například Střední

ekonomická škola, Střední odborné učiliště obchodní nebo Střední průmyslová škola dopravní. Samozřejmě každý z učitelů má za sebou konzervatoř, někdo dokonce Akademii múzických umění. S tím také souvisí užitečnost těchto studií.

Je otázkou, nakolik je studia připravila k pedagogické praxi na ZUŠ. Ne každý z nich si prošel pedagogickou praxí před tím, než nastoupil do ZUŠ. Většina začala učit už při studiu, a pokud byly na škole praxe, tak až ve vyšším ročníku, což bylo až potom, co začali učit. Vesměs je škola na praktické vyučování nepřipravila. Měli sice pedagogické minimum nebo *něco málo z didaktiky*, ale nejvíce se naučili z vlastních hodin zpěvu u svých učitelů, tedy z vlastní zkušenosti. Další poznatky získávali zpravidla až v průběhu působení na ZUŠ, z hodin klavíru, z literatury, pěvecké kurzy, hospitace nebo z vlastní umělecké kariéry.

Dalším tématem byl talent. Dotazovaní odpovídali, že je důležitý, ale ne nejdůležitější. Jedna z odpovědí zněla: *„Myslím si, že je moc důležitý, ale taky si myslím, že je někdy přeceňovaný a naopak jsou nedoceňované věci, které jsou skoro stejně důležité, jak ten talent a to je píle a vytrvalost.“* Dalšími klíčovými slovy pro tuhle otázku byly: *důležitost, zdravý rozum, hudebnost, muzikálnost, sluch, intonace, pracovitost, zarputilost, píle, vytrvalost, není prioritou, je zahazován, jít za talentem.*

Částečně se talent řeší při přijímání dětí na ZUŠ. Jsou to většinou rodiče, kteří své dítě přivedou. Proto jsem se ptala na spolupráci s rodiči. Ne na všech školách je zavedeno Sdružení rodičů a přátel školy. Podle výpovědí mohou být různí: *v pohodě, jsou aktivní, snaží se, chodí na koncerty, ptají se, doprovází děti do ZUŠ, jsou ochotni věnovat čas, mají zájem, jsou schopní se domluvit, vozí děti na soutěže a ze soutěží nebo se dívají do žákovské knížky.* Naproti tomu jsou ale také rodiče *naivní, až moc aktivní, nechodí na koncerty, nezajímají se, mají ZUŠ jako levné hlídání, je jim jedno co jejich děti dělají nebo ani učitel neví, jak ti rodiče vypadají.*

Další zajímavou otázkou byla záležitost okolo RVP. Celkově je tento dokument vnímán neutrálně. Pro účastníky výzkumu to velkou změnou není. *V podstatě učí pořád stejně, jen přibylo papírování. Pár dobrých věcí v RVP zaznamenali, někoho to možná vyburcovalo, dá se to uzpůsobit, jak kdo chce v ŠVP.* Je možná větší volnost, ale také nastavuje určité hranice. ZUŠ si také může vybrat, na jaký styl hudby se bude orientovat. Vše závisí na

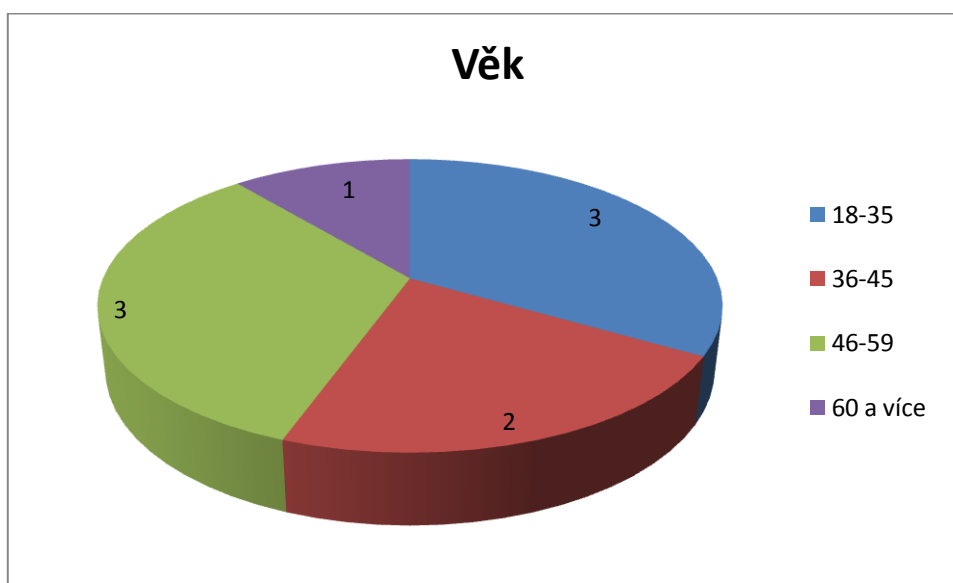
schopnostech učitele, proto dochází k velkým rozdílům v nárocích na žáka. *Je to docela dobré, ale nic extra. Byla nutná určitá forma a tak se vše převedlo do formulací na papír.*

Myslím si, že jedním z cílů RVP bylo sjednotit a pozvednout úroveň ZUŠ. Proto jsem se tedy zeptala dotazovaných, zda jde úroveň ZUŠ dolů nebo nahoru nebo stagnuje. Většina názorů je neutrální. Myslí si, že *úroveň je pořád stejná, i když okolí tvrdí, že jde dolů.* U jednoho dotazovaného byla odpověď kladná, že jde úroveň nahoru, ale připouští, že se to týká jejich konkrétní ZUŠ. Záleží na velikosti školy, na řediteli, na vybavenosti školy, počtu dětí, kolektivu učitelů a přístupu rodičů.

Další věc, která mě zajímala, byla struktura pracovního týdne dotazovaných. Všichni mají ještě další zaměstnání. Shodnou se, že jsou velmi vytížení, a moc volného času jim nezbyvá. Nejčastějším dalším zaměstnáním bylo divadlo. Mezi další aktivity, které dotazovaní vykonávají, patří: soukromé hodiny zpěvu, konzervatoř, psaní not pro děti, rozepisování not, výběr skladeb, folklór a u někoho i studium na konzervatoři.

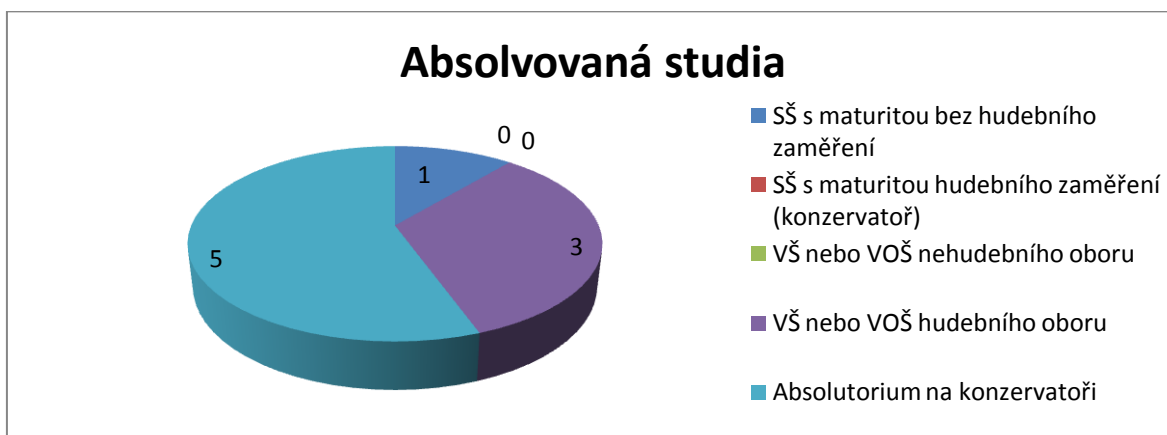
2.4 VÝSLEDKY PILOTNÍHO DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Pilotního dotazníkového šetření se zúčastnily především ženy. Ženy zastupovalo 6 účastníků výzkumu a muž byl zastoupen jedním účastníkem. Věkové zastoupení znázorňuje graf číslo 1.

Graf 1 - Věk

Jednou z prvních otázek byla absolvovaná studia. V rozhovorech jsem narazila na zajímavý poznatek, že většina účastníků rozhovoru nestudovala střední školu hudebního zaměření. Bylo to dáno hlavně tím, že původně nechtěli být učiteli zpěvu na ZUŠ. V grafu číslo 2 lze vidět, jaké školy jsou zastoupeny u účastníků pilotního dotazníkového šetření.

Graf 2 – Absolvovaná studia

V další otázce byl uveden výčet částí hodiny, které se mohou, ale nemusí při hodině zpěvu vyskytovat. Výčet byl utvořen z výpovědí účastníků kvalitativního výzkumu. Výsledky jsou uvedeny v grafu číslo 3.

Graf 3 – Obsah vyučovací hodiny

Následující otázka se zabývala tím, zda mají účastníci výzkumu nějaké další zaměstnání, a pokud ano, mohli uvést, o jaké zaměstnání se jedná. Z odpovědí vyplývá, že 4 účastníci další zaměstnání nemají a 2 účastníci odpověděli pozitivně. Mezi uvedenými

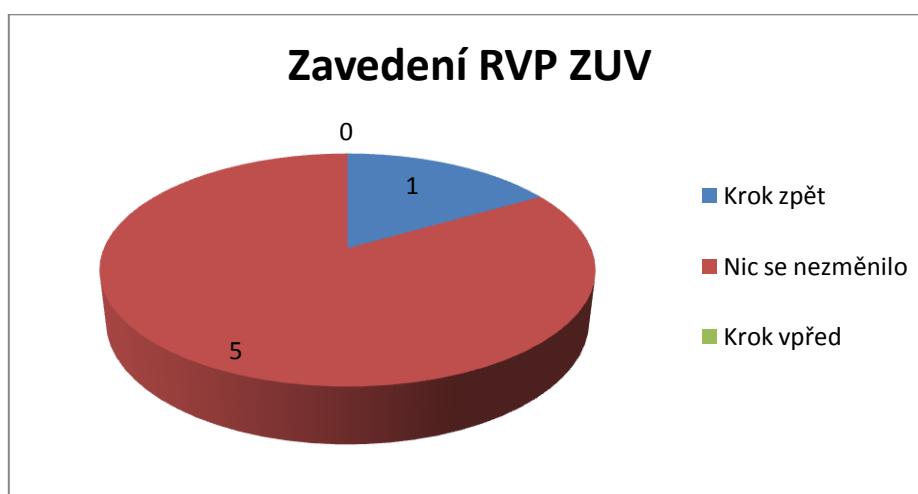
zaměstnáními se objevil operní sbor při divadle Josefa Kajetána Tyla a dále jiná umělecká dráha.

Ptala jsem se také na úroveň výuky na ZUŠ. Účastníci výzkumu se mohli vyjádřit, zda tato úroveň klesá, stoupá nebo je stále stejná. Výsledky jsou uvedeny v grafu číslo 4.

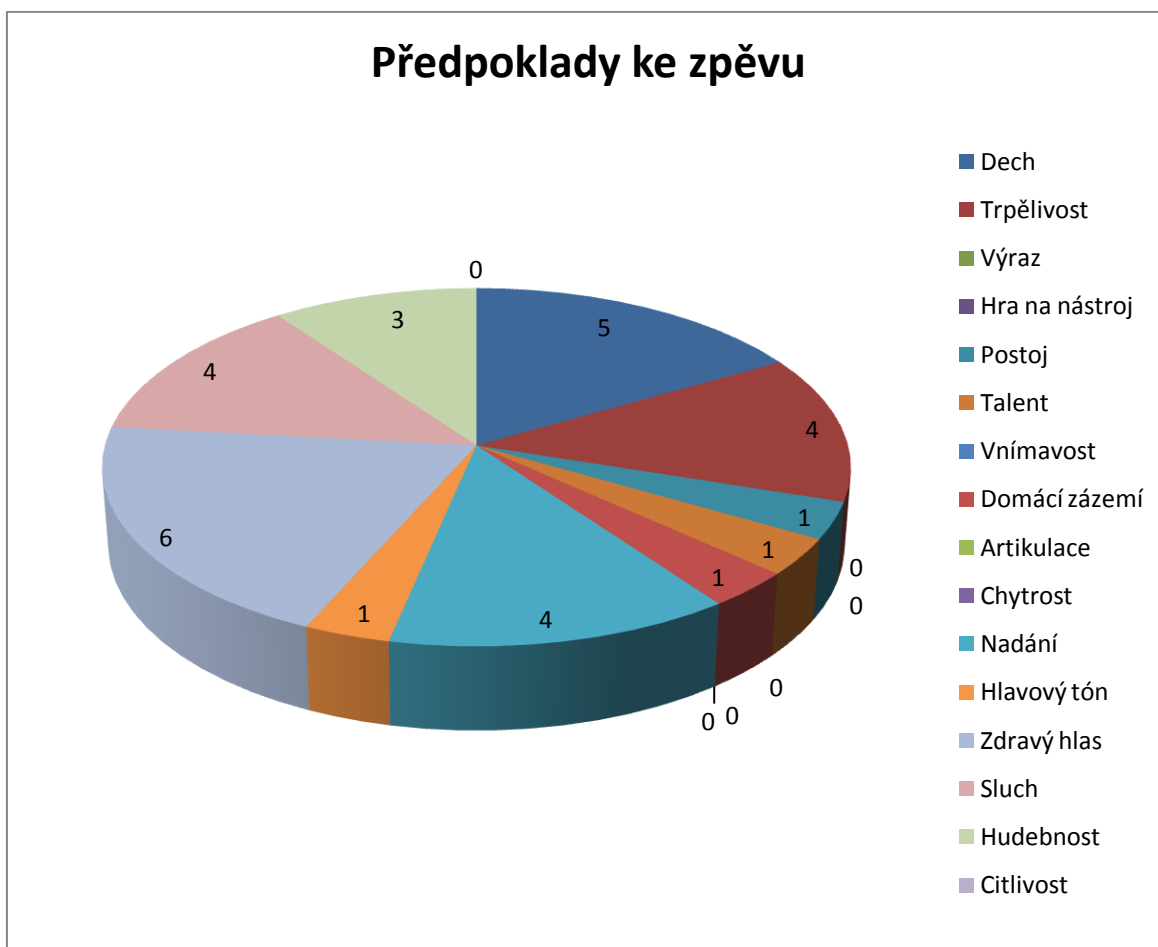
Graf 4 – Úroveň výuky na ZUŠ

Další otázka se týkala RVP ZUV. Zajímalo mě názor na jeho zavedení, zda to byl krok zpět, krok vpřed nebo se nic zásadního nezměnilo. Graf číslo 5 ukazuje výsledky.

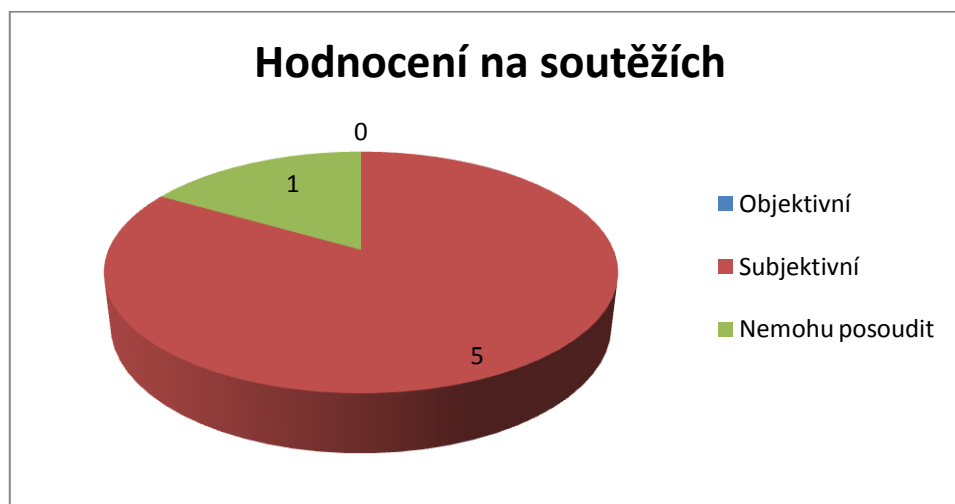
Graf 5 – Zavedení RVP ZUV

Jednu otázku jsem zaměřila na předpoklady ke zpěvu. Ptala jsem se na to, co je nejdůležitější pro zpěv. Na výběr bylo 16 možností a účastníci jich směli zaškrtnout maximálně 5. V grafu číslo 6 je k vidění zastoupení jednotlivých odpovědí.

Graf 6 – Předpoklady ke zpěvu

Zajímá mě také názor na hodnocení na pěveckých soutěžích. Účastníci měli na výběr ze tří možností: jsou objektivní, jsou subjektivní nebo nemohu posoudit. Výsledky zobrazuje graf číslo 7.

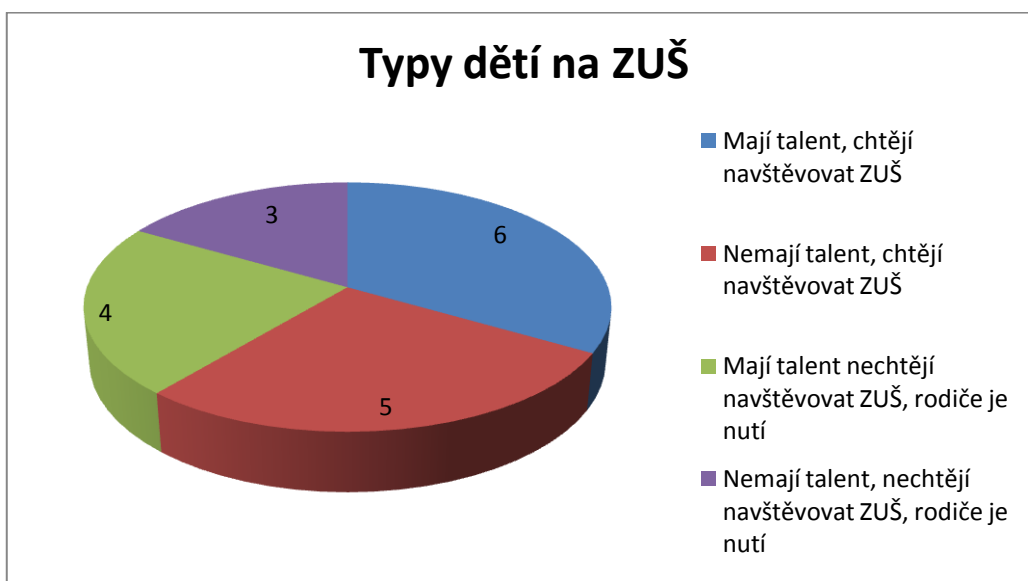
Graf 7 – Hodnocení na soutěžích

Jedna z otázek v dotazníku byla otevřená. Účastníci měli napsat maximálně 5 výpovědí o individuální výuce zpěvu (pozitiva i negativa). Výpovědi účastníků byly orientovány především na klady. Mezi zápory patřil názor, že se žáci nemohou porovnat s jinými žáky. Mezi pozitiva řadili účastníci „*individuální přístup, vzdělávací plán šitý na míru, pozornost zaměřená na jedno dítě, možnost lepšího poznání dítěte, více času na výuku, klidnější, důvěrnější atmosféra*“.

Další otázka se zabývala tím, zda chtěli být účastníci vždy učitelem nebo učitelkou zpěvu. Odpověď ano uvedli 4 účastníci a odpověď ne uvedli 2 účastníci. Pokud někdo u této otázky odpověděl ne, byla možnost napsat, čím původně chtěli být. Mezi odpověďmi se vyskytovalo zaměstnání zpěvačky, ale také elektromechanik.

Zajímavou otázkou byla také existenční otázka. Pět účastníků odpovědělo, že se tímto zaměstnáním dá uživit. Pouze jeden účastník odpověděl negativně.

Ptala jsem se také na to, s jakými typy dětí se účastníci ve své praxi setkali. Většina dotazovaných označila všechny možnosti. Výsledky nám ukazuje graf číslo 8.

Graf 8 – Typy dětí na ZUŠ

V neposlední řadě jsem do dotazníku zařadila otázku, která se týká toho, co nejvíce účastníkům výzkumu pomohlo při přípravě na zaměstnání učitelky zpěvu na ZUŠ. Graf číslo 9 nás seznamuje s výsledky.

Graf 9 – Příprava na zaměstnání

2.5 ZÁVĚRY Z VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Na základě rozhovorů jsem zjistila, že je s tímto tématem spjato mnohem víc věcí, než jsem si myslela. Níže jsem se pokusila shrnout, co bylo pro odpovědi společné nebo odlišné. Lze z toho také vyčíst, co je pro danou problematiku stěžejní.

Co se týče zaměstnání učitele zpěvu na ZUŠ, jde určitě o pěknou práci. Lze se tímto zaměstnáním existenčně zajistit, člověka tato práce může těšit. Chce to však mnoho trpělivosti, pochopení a mít vztah k dětem. Samozřejmě to obnáší další aspekty jakými je například administrativa nebo časová vytíženost. Je třeba brát v potaz i to, že každé dítě je jiné a potřebuje individuální přístup. Bohužel většina učitelů zpěvu, se kterými jsem se zkontaktovala, toto zaměstnání nechtěla zprvu vykonávat, ale donutily je k tomu okolnosti a ne každý je v tomto povolání šťastným a kvalitním pedagogem.

U zpěvu je důležitý fyzický kontakt, který může být nesnadný u učitelů mužského pohlaví. Dále pak technika, muzikálnost, výraz, vnímavost, nadání a také inteligence. Děti, které navštěvují ZUŠ, jsou různé. Některé chtějí, jiní nechtějí a rodiče je nutí, buď mají, nebo nemají talent. Každé dítě na vyučování zpěvu chodí s jiným motivem. Zpěv nemusí být vždy podmíněn talentem. Talent je důležitý, ale ne nejdůležitější.

Soupeřivost je mezi učiteli zpěvu běžná a nejvíce se projevuje na soutěžích. Je však silně výkonová atmosféra dobrá a přínosná pro rozvoj dětí?

Spolupráce s rodiči je důležitá, ale stejně jako děti, jsou různí i rodiče. Někteří mají zájem a aktivně se podílí na chodu školy prostřednictvím SRPŠ, jiní zájem nemají.

RVP nepřinesl (dle účastníků zkoumání) žádný zásadní posun vpřed. Je vnímán neutrálně. Na jednu stranu přináší větší volnost, na stranu druhou vytváří velký rozdíl v nárocích na žáka.

Příprava na zaměstnání učitele zpěvu na ZUŠ není dostatečná. Na školách nebývá dostatek praxe. Většinu zkušeností jak učit získají studenti na vlastních hodinách zpěvu. Čerpat lze částečně i z literatury. V mých rozhovorech se vyskytovala nejčastěji kniha Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy od paní Vrchotové-Pátové.

Vyučovací hodina se skládá z několika částí: rozezpívání, hlasová a dechová cvičení, písně probrané i nové a zápis do žákovské knížky. Velice důležitou součástí je i rozhovor, kdy učitel navazuje s dítětem určitý vztah nebo vytvoří nenásilnou, ale potřebnou pauzu v práci, bohužel ne všichni učitelé zpěvu tyto rozhovory uskutečňují.

Podle mého názoru by se měla zkvalitnit příprava budoucích pedagogů na ZUŠ větší časovou dotací praxí. Praxe a hospitace u jiných učitelů zpěvu by měla být povinná, aby měli studenti srovnání s vlastními hodinami zpěvu. Dle mých zjištění vlastně malý rozsah praxe a širěji vymezená kvalifikace tvoří také určitou specifičnost hlasové pedagogiky.

Dále by mělo být více dostupné literatury k tomuto tématu. Je pravda, že jich není málo, ale to se nedá říct o knihách vydaných po roce 2000. Je mnoho zahraničních knih, které by se mohly přeložit do češtiny, například již zmiňovaná kniha od Kristin Linklater nebo knihy uvedené v příloze D s cizojazyčnou literaturou.

Měla by se také zredukovat administrativa spojená s tímto zaměstnáním tak, aby neubírala dětem čas na hodině zpěvu.

Celkově by bylo vhodné změnit celý přístup k tomuto zaměstnání s ohledem na děti. Pocit vzájemné konkurence by si mezi sebou měli učitelé vyřešit sami a ne, aby kvůli tomu trpěly děti. Učit zpěv by měli ti, kteří mají vztah nejen k hudbě, ale především k dětem, aby s nimi vytvořili přátelský vztah založený na důvěře.

Myslím si, že na základě odpovědí lze závěrem říci, že se jedná o pěkné a úctyhodné zaměstnání, které má svou dlouholetou tradici, ale stále je co zdokonalovat.

ZÁVĚR

Je spousta věcí, které se člověk naučí zkušenostmi od svého pěveckého pedagoga, ale důležitá je také jeho osobnost. Profil učitele má podle Vrchatové-Pátové tyto požadavky: *talent, vztah k člověku, vzdělanost, umělecká praxe, pohotovost pokračovat a navazovat na předchozí postup metodické práce jiného pedagoga a pedagogický optimismus*. Záleží, jakým je člověkem a jakým je pro děti příkladem. Důležité je najít si k dětem vztah a snažit se ho prohlubovat. Kdyby rodiče věděli, co všechno děti svým učitelům řeknou. Mnohdy může učitel působit i jako psycholog. Z vlastní zkušenosti se svou paní učitelkou jsem to tak měla. Nejen, že jsme zpívali, ale také jsme si krátce a často povídali. Na začátku si povídáme, v jakém jsem rozpoložení. Pamatuji si i hodinu, kdy jsme si jen povídali a bylo to pro mě hodně důležité. Myslím, že děti vycítí, pokud mohou učiteli důvěřovat a důvěra je velmi důležitá. Učitel má vůči svému svěřenci velkou zodpovědnost a mnohdy si to ani neuvědomuje. Je potřeba prohlubovat vzájemnou důvěru a také ji nezklamat. Vztah mezi učitelem a žákem se projevuje na motivaci ke zpěvu, i na jeho výkonu. V každém povolání, kde dochází k interakci mezi lidmi, by měl být kladen důraz na vztah mezi nimi. Krásně a výstižně to formuluje Dagmar Čábalová (2011): *„Vzájemný vztah by měl být společným otevřeným setkáváním se u společné věci.“* Já osobně jsem se tak na hodinách cítila a myslím, že by to tak mělo být i u ostatních učitelů.

RESUMÉ

Tématem mé práce je Specifičnost pedagogického procesu ve výuce na ZUŠ (se zaměřením na učitele zpěvu). V teoretické části se zabývám historií hudební výchovy, výchovou uměním, strukturou vzdělávání na ZUŠ, specifiky pěvecké výuky, přípravou budoucích učitelů zpěvu a podpůrnými materiály pro učitele zpěvu na ZUŠ.

V praktické části se věnuji samotnému výzkumu. Zvolila jsem si kvalitativní výzkum. Hlavní metodou byl rozhovor, který jsem následně analyzovala. Popisuji zde výsledky výzkumu a přidala jsem vlastní doporučení. Výsledkem je mimo jiné pilotní ověření dotazníkového šetření.

SUMMARY

The topic of this Thesis is The Particularity of Educational Process in Primary Art School teaching (with focus on singing teachers). The theoretical part deals with topics including the history of music education, education using art, education structure of Primary Art Schools, particularities of singing lessons, training of future singing teachers and source materials for Primary Art School singing teachers.

The practical application part concerns the qualitative research. The applied method was an interview subsequently analysed by the author of this Thesis. Based on this procedure, this part describes the results of the research accompanied by author's own recommendations. Potentially serving for further research, one of the main outputs of this part is the questionnaire outline.

SEZNAM LITERATURY

ABZ.cz:slovník cizích. SCS.ABZ.CZ [online]. 2005-2015 [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=diskurs

BAROVÁ, Anna. Proč zpíváme?. 2., upr. vyd. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2011, 104 s. ISBN 978-80-86928-99-9.

BOŘEK, Lubor. Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 272 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

ČEŠKOVÁ, Olga. Pěvecká výchova. 3., opr. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra alternativního a loutkového divadla, 2008, 56 s. ISBN 978-80-7331-137-7.

FUKAČ, Jiří, Stanislav TESAŘ a Jozef VEREŠ. *Hudební pedagogika: koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 181 s. ISBN 80-210-2458-5.

GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku. 2., doplněné vyd. Praha: Editio Supraphon, 1990. ISBN 80-705-8131-X.

HARRISON, Peter T a Michael CHIPMAN. The human nature of the singing voice: exploring a holistic basis for sound teaching and learning. Edinburgh: Dunedin Academic, c2006, xiv, 242 p. ISBN 19-037-6554-4.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého VI: Š-U*. Praha: Academia, 1989. ISBN 21-034-89.

HEILMANN, Christa M. *Řeč těla: gesta, mimika, emoce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 139 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4394-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HOLAS, Milan. Psychologie hudby v profesionální hudební výchově. 2. vyd. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2013, 168 s. ISBN 978-80-7331-262-6.

- LINKLATER, Kristin a Aus d. Engl. übers. von Thea M. MERTZ. *Die persönliche Stimme entwickeln: ein ganzheitliches Übungsprogramm zur Befreiung der Stimme*. 3., Aufl. München: Reinhardt, Ernst, 2005. ISBN 34-970-1743-4.
- MAJTNER, Jaroslav. *Hlasová výchova*. 2., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 59 s. ISBN 80-244-1534-8.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MORÁVKOVÁ, Blanka. *Metodika zpěvu*. Vyd. 2. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013, 94 s. ISBN 978-80-7460-042-5.
- MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-45-M/01 82-45-P/01 Zpěv*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2010, 66 s. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8245M01_Zpev_8245P01_Zpev.pdf
- Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dvacátýšestý díl. U-Vusín*. fotoreprint pův. vyd. Praha: Paseka;Argo, 2002, 1075 s. ISBN 80-720-3423-5.
- PHILLIPS, Pamela Dennis. *Singing exercises for dummies with cd*. 1st ed. Indianapolis, IN: Wiley Pub., Inc., 2012, p. cm. ISBN 11-182-8108-X.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2013. [Online]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> [cit. 11.4.2015]
- READ, Herbert. *Výchova uměním*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1967, 417 s.
- RUBIN, Herbert J a Irene RUBIN. *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2005, ix, 291 s. ISBN 978-0-7619-2075-5.
- RYBIČKA, Josef. *Umění zpěvu*. Vyd. 1. Praha: [Josef Rybička], 2008, 79 s. ISBN 978-80-254-7118-0.
- SMITH, W a Michael CHIPMAN. *The naked voice: a wholistic approach to singing*. New York: Oxford University Press, 2007, xiv, 208 p. ISBN 978-019-5300-505.
- ŠPILER, Bruna. *Umjetnost solo pjevanja*. Herceg Novi: [Bruna], 2012, 360 s. ISBN 978-9940-9420-0-7.

Štátny vzdelávací program. Výchova umenim. Bratislava, 2009. [Online]. Dostupné z: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-2-stupen-zakladnych-skol-ISCED-2/Umenie-a-kultura.alej> [cit. 11.4.2015]

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVEC, Štefan. *Metodológia vied o výchove: kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanitné prístupy v edukačnom výskume*. Bratislava: IRIS, 1998, 303 s. ISBN 80-88778-73-5.

TREGANZA, Jeffrey a Michael CHIPMAN. Professional training of singers and teachers of singing: a comparative study of selected vocal performance and pedagogy programs in the United States of America and the Federal Republic of Germany. New York: Peter Lang, 2007, 129 p. ISBN 978-363-1570-876.

VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice: (vysokoškolská učebnice)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 196 s. ISBN 80-246-0435-3.

VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, Jarmila. Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy. 2. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita v Plzni, 2001, 96 s. ISBN 80-708-2842-0.

VYDROVÁ, Jitka. Rady ke zpívání, aneb, Co může zpěvákům poradit odborný lékař. Vyd. 1. Praha: Práh, 2009, 159 s. ISBN 978-80-7252-252-1.

Wikicitáty: Umění. In: Cs.wikiquote.org [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://cs.wikiquote.org/wiki/Um%C4%9Bn%C3%AD>

Zákon č. 563/2004 Sb. §10, o učitelích odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole a konzervatoři. In Sbíрка zákonů České republiky. 2004, ISSN 1211–1244

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ**Tabulky**

Tabulka 1 - Zaměstnání na ZUŠ	31
Tabulka 2 - Rozdělení dětí	33

Grafy

Graf 1 - Věk	36
Graf 2 – Absolvovaná studia	37
Graf 3 – Obsah vyučovací hodiny	37
Graf 4 – Úroveň výuky na ZUŠ	38
Graf 5 – Zavedení RVP ZUV	38
Graf 6 – Předpoklady ke zpěvu	39
Graf 7 – Hodnocení na soutěžích	39
Graf 8 – Typy dětí na ZUŠ	40
Graf 9 – Příprava na zaměstnání	41

PŘÍLOHY

Příloha A

Konzervatoře v ČR

Církevní konzervatoř Opava

Konzervatoř Teplice

Konzervatoř Kroměříž

Konzervatoř České Budějovice

Konzervatoř Pardubice

Konzervatoř Evangelické akademie

Konzervatoř Brno

Konzervatoř Jaroslava Ježka

Janáčkova konzervatoř

Mezinárodní konzervatoř

Pražská konzervatoř

Příloha B

VŠ na kterých se dá studovat hudební obor

AMU – Akademie muzických umění

JAMU – Janáčkova akademie muzických umění

Jihočeská univerzita

Masarykova univerzita

Ostravská univerzita

Univerzita Hradec Králové

Univerzita J. E. Purkyně

Univerzita Karlova v Praze

Univerzita Palackého

Příloha C

Knihy vydané po roce 2000 dostupné přes národní knihovnu:

- MORÁVKOVÁ, Blanka. *Metodika zpěvu*. Vyd. 2. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013, 94 s. ISBN 978-80-7460-042-5.
- BAROVÁ, Anna. *Proč zpíváme?*. 2., upr. vyd. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2011, 104 s. ISBN 978-80-86928-99-9.
- VYDROVÁ, Jitka. *Rady ke zpívání, aneb, Co může zpěvákům poradit odborný lékař*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2009, 159 s. ISBN 978-80-7252-252-1.
- RYBIČKA, Josef. *Umění zpěvu*. Vyd. 1. Praha: [Josef Rybička], 2008, 79 s. ISBN 978-80-254-7118-0.
- MAJTNER, Jaroslav. *Hlasová výchova*. 2., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 59 s. ISBN 80-244-1534-8.
- ČEŠKOVÁ, Olga. *Pěvecká výchova*. 3., opr. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra alternativního a loutkového divadla, 2008, 56 s. ISBN 978-80-7331-137-7.
- VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, Jarmila. *Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy*. 2. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita v Plzni, 2001, 96 s. ISBN 80-708-2842-0.
- HOLAS, Milan. *Psychologie hudby v profesionální hudební výchově*. 2. vyd. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2013, 168 s. ISBN 978-80-7331-262-6.

Příloha D

Cizojazyčná literatura dostupná přes národní knihovnu:

- PHILLIPS, Pamela Dennis. *Singing exercises for dummies with cd*. 1st ed. Indianapolis, IN: Wiley Pub., Inc., 2012, p. cm. ISBN 11-182-8108-X.
- ŠPILER, Bruna. *Umjetnost solo pjevanja*. Herceg Novi: [Bruna], 2012, 360 s. ISBN 978-9940-9420-0-7.
- SMITH, W a Michael CHIPMAN. *The naked voice: a wholistic approach to singing*. New York: Oxford University Press, 2007, xiv, 208 p. ISBN 978-019-5300-505.
- TREGANZA, Jeffrey a Michael CHIPMAN. *Professional training of singers and teachers of singing: a comparative study of selected vocal performance and pedagogy programs in the United States of America and the Federal Republic of Germany*. New York: Peter Lang, 2007, 129 p. ISBN 978-363-1570-876.
- HARRISON, Peter T a Michael CHIPMAN. *The human nature of the singing voice: exploring a holistic basis for sound teaching and learning*. Edinburgh: Dunedin Academic, c2006, xiv, 242 p. ISBN 19-037-6554-4.

Příloha E

Odborné časopisy:

Časopis Harmonie – je časopis pro klasickou hudbu, jazz a world music. Vychází už více než 20 let. Obsahuje recenze hudebních nosičů, rozhovory s domácími i zahraničními umělci často exkluzivního charakteru, reportáže a různé typy článků, například ze světa opery.

Časopis hudební výchova - je zaměřen na školní i mimoškolní hudební a obecně estetickou výchovu. Obsahem časopisu jsou články o společenském dění a hudební výchově, o reformě hudebního školství, závěry současných výzkumů, metodické podněty pro hudebně výchovnou práci, příklady z praxe, postřehy ze zahraničních stáží a studijních pobytů, medailónky významných jubilujících osobností, recenze vycházejících monografií a další.

Časopis Opus musicum - je hudebním periodikem uznávaným odbornou veřejností v ČR i v zahraničí. Dramaturgie obsahu je postavena na původních muzikologických studiích, věnuje pozornost významným fenoménům a osobnostem hudební kultury, mapujeme dění v oblasti hudebního divadla a koncertního a festivalového života. Prioritou je kvalitní muzikologický obsah s akcentem na původní odborné studie a analýzy. Připravuje se ke spuštění on-line databáze textů, která zpřístupní muzikologické texty, které byly publikovány v Opus musicum od doby jeho vzniku až do současnosti. Opus musicum je recenzovaným časopisem.

Příloha F

Internetové stránky týkající se ZUV:

www.rvp.cz – jedná se o metodickou podporu učitelů a podpora zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Obsahem tohoto portálu jsou informace o tom, jak vytvářet jednotlivé části ŠVP, jak inovovat vlastní výuku předmětů, jak si poradit s rozvojem a hodnocením klíčových kompetencí a řada dalších informací z oborových témat. Tato podpora je učitelům nabízena skrze jednotlivé nástroje – moduly (modul články, DUM, diskuze atp.), které bychom mohli nazvat úložišti – databázemi jednotlivých materiálů. Cílovou skupinou, jak z hlediska uživatelů, tak i potenciálních autorů, jsou především praktikující ředitelé a učitelé škol. Mezi hlavní spolupracující organizace patří pilotní školy, ostatní organizace přímo řízené MŠMT, nestátní neziskové organizace a poskytovatelé vzdělávacích služeb.

www.muzikus.cz – jedná se o hudební portál, kde lze najít hudební aktuality a články ze světa populární, nezávislé i klasické hudby, přehled akcí, katalogy kontaktů na hudební profesionály, kapely a kluby. K těmto stránkám patří také časopis Muzikus, určený pro aktivní hudebníky všech věkových kategorií.

www.uur-zuscr.cz - jedná se o internetové stránky Ústřední umělecké rady základních uměleckých škol ČR. Ústřední umělecká rada (ÚUR) je odborným poradním orgánem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro oblast základního uměleckého vzdělávání. Je vrcholným orgánem Uměleckých rad (UR), zřizovaných na základních uměleckých školách v ČR. Obsahuje užitečné informace a dokumenty.

www.azus-cr.cz - jsou internetové stránky Asociace základních uměleckých škol České republiky. AZUŠ ČR je dobrovolným zájmovým sdružením základních uměleckých škol. Jejich cílem je péče o rozvoj a kvalitu uměleckého školství v České republice. Na těchto stránkách naleznete informace o působení AZUŠ ČR a důležité dokumenty potřebné pro činnost základních uměleckých škol.

www.msmt.cz – jde o internetové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Naleznete zde základní dokumenty a informace pro učitele nejen ZUŠ.

pomocucitelum.cz - slouží k vyhledávání, vkládání, stahování a prohlížení materiálů určených zejména pro učitele, aby je inspiroval, motivoval a aby jim zejména usnadnil práci. Všechna díla jsou zdarma.

Příloha G

Myšlenkové mapy vytvořené z kódů jednotlivých kategorií.

